

Brussels e-Vite w

ВІТАЛІЙ ПОРТНИКОВ: «ПОТРІБНО РОЗІРВАТИ ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО»

«ЯКЩО Є БАЖАННЯ ЗМІНИТИ КРАЇНУ,
ТО ТРЕБА ПРОСТО БРАТИ Й РОБИТИ».
ІНТЕРВ'Ю З ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРОМ
УКРАЇНИ ДЕНИСОМ ШМИГАЛЕМ

НІМЕЦЬКА ЄВРОДЕПУТАТКА ВІОЛА ФОН
КРАМОН-ТАУБАДЕЛЬ: «МИ ПОВИННІ
ЗБІЛЬШИТИ ЦІНУ ДЛЯ ПУТІНА ЗА ЙОГО
ДІЇ В УКРАЇНІ»

ЖИТТЯ НА ЗЕМЛІ КОЛЬОРУ ВІЙНИ

БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ-ТРАВЕНЬ 2021

Огляд Україна Брюссель

Журнал «Огляд Україна Брюссель» поширюється безкоштовно серед аналітиків, фахівців, лідерів думок, чиновників і політиків України та Європейського Союзу.

Відтворення матеріалів журналу допускається лише з посиланням на Журнал. Думки, висловлені авторами у Журналі, не обов'язково відображають позицію редакції. Лише автор є відповідальним за контент свого матеріалу. Автор відповідає лише за матеріал, наданий мовою оригіналу. Переклад статей зроблений третіми особами на замовлення редакції. Видавець не несе відповідальності за товари і послуги, що рекламуються в публікаціях. Фотографії з відкритих джерел.

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Прийди, прийди, весно красна! Принеси нам дивних див!

(з веснянки (український фольклор))

Наш черговий випуск «Огляду Україна Брюссель» - про події, річниці-роковини та про сподівання весни 2021:

- міркування незалежних журналістів про парадокси українсько-російської війни;
- людські історії мешканців прифронтових територій;
- підсумки флешмобу #StopRussianBrutality;
- «як українці дізнаються про ЄС» і «що Євросоюз думає про євро-перспективу України»: «подкаст» про подкаст і розгорнуте резюме конференції за участі західних політиків та експертів;

• очевидно інтровертні, але й відверті інтерв'ю: цього разу ми спілкувалися з прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем та депутаткою Європарламенту Віолою фон Крамон;

• результати провокаційного соціологічного дослідження про ставлення україномовної аудиторії до впровадження паспортів вакцинації і, на-решті,

• релакс майже медитативного характеру - про автентичні музичні інструменти України.

Запрошуємо до прочитання!

Марта Барандій

 twitter.com/MartaBarandiy

02 Слово Редакції

УКРАЇНА-РОСІЯ-ЄС

04 Потрібно розірвати
зачароване коло
Віталій Портников

УКРАЇНА-ЄС

08 «На дроті - Брюссель», або
як українці дізнаються про ЄС
Христина Дмитришин

ІНТЕРВ'Ю

10 «Якщо є бажання змінити
країну, то треба просто брати
й робити». Інтерв'ю з прем'єр-
міністром України Денисом
Шмигалем
Марта Барандій

КОНФЕРЕНЦІЯ

14 Україна в ЄС: бути
чи не бути?

ІНТЕРВ'Ю

22 Німецька євродепутатка
Віола фон Крамон-Таубадель:
«Ми повинні збільшити
ціну для Путіна за його дії в
Україні»
Наталія Річардсон

СПЕЦДОСЛІДЖЕННЯ ПРОМОУТ ЮКРЕЙН

26 «Агенти», «небажані»,
«екстремісти». Як у
сучасній Росії борються з
інакомисленням

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. ЛЮДСЬКІ ІСТОРІЇ

36 Життя на землі
кольору війни
Інна Крупник

ФЛЕШМОБ

40 Кампанія
#StopRussianBrutality
Іванна Мальчевська

ПАСПОРТИ ВАКЦИНАЦІЇ. ОПИТУВАННЯ

44 Результати онлайн-
опитування щодо ставлення
населення України до
паспортів вакцинації, їхнє
значення для гарантії або
збереження демократії,
забезпечення прав і свобод
людини.

КУЛЬТУРНІ СТОРІНКИ

54 Майстер інструментів,
на яких грали наші предки
Наталія Річардсон

ВІТАЛІЙ ПОРТНИКОВ
- ЖУРНАЛІСТ,
ПОЛІТИЧНИЙ
ОГЛЯДАЧ, АВТОР
І ЛІДЕР ДУМОК

ПОТРІБНО РОЗІРВАТИ ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО

УКРАЇНА-
РОСІЯ-ЄС

Коли Володимир Зеленський балотувався на пост президента України, зобов'язання розв'язати конфлікт на Донбасі й зупинити війну було однією з головних його передвиборчих обіцянок. Аж ніяк не тільки у свідомості самого Зеленського, але й у розумінні великої частини українського суспільства війна на сході України тривала не тільки тому, що у ній були зацікавлені в Кремлі, а й тому, що у ній були зацікавлені в Києві – і тому, що використовували конфлікт для виправдання власних політичних та економічних невдач, і тому, зрозуміло, що «наживалися» на війні.

Сьогодні такого оптимізму з приводу швидкого розв'язання конфлікту вже немає – і в самого Зеленського, і в більшості частини його недавніх прихильників, які з кожним днем розчаровуються у своєму виборі. Але я не дуже здивуюся, якщо до нових президентських виборів з'явиться черговий кандидат-популіст, який буде говорити те ж саме, але вже на адресу Зеленського: його адміністрація намагається прикрити війною власні невдачі та й узагалі «наживається на конфлікті».

При цьому я навіть не думаю, що варто заперечувати очевидні речі – політики, які перебувають при владі, нерідко використовують сам факт перебування країни в стані затяжного конфлікту для виправдання власних проблем, і корупція цілком може спостерігатися у військовій сфері, як і в будь-якій іншій. Але головна проблема полягає в очевидному нерозумінні великою частиною українського суспільства – і Володимир Зеленський є яскравим представником цього

уявлення про реальність – того, чому взагалі почався конфлікт на Донбасі та якою є мета президента Росії Володимира Путіна.

Причина цього нерозуміння перш за все в тому, що в останні три десятиліття Україна і Росія розвивалися по-різному насамперед з точки зору уявлення еліти й суспільства перспектив власної державності. Українців у цьому сенсі об'єднує спільне розуміння того, що Українська держава має право на існування. А роз'єднує – розуміння того, як ця держава повинна розвиватися. Частина українських громадян – і їх з роками стає дедалі більше – впевнена у європейському векторі розвитку країни. Частина – і цих людей стає дедалі менше, особливо після 2014 року – вважає, що майбутнє Української держави в єднанні з Росією та іншими сусідами по колишньому Радянському Союзу. І, нарешті, чимало людей, які не проти європейського вибору, але впевнені, що і з Москвою вдасться домовитися – ну справді, не може ж бути потрібна Путіну ця війна!

Володимиру Путіну справді потрібна не війна. Йому потрібна Україна. Потрібна саме тому, що за роки після проголошення незалежності Української РСР російська еліта – а слідом за нею і громадяни – стали сприймати Росію як природного спадкоємця вже не радянської, а дореволюційної Росії, отже, українські й білоруські землі – як невіддільну частину цієї Росії, а українців і білорусів як частину російського народу – «русского міра». Тому план Путіна – це досить логічний і зрозумілий план відродження старої держави. Перший його

етап – окупація Криму як території, яка сприймається російською громадською думкою як «природна російська земля» і на якій проживає російська етнічна більшість. Другий етап – встановлення контролю над сходом України, над землями, які, за словами Володимира Путіна, «подаровані Українській РСР більшовиками». Повний перелік цих територій наведено у виступі російського президента на церемонії, присвяченій приєднанню Республіки Крим і Севастополя до Російської Федерації. І, нарешті, третій етап – встановлення контролю над рештою української території, можливо, без західних областей, які увійшли до складу Української РСР після 1939 року. Другий етап поки що зупинився на контролі над частиною території Донецької та Луганської областей. Але це не означає, що до нього не повернуться в разі нової дестабілізації ситуації в Україні або якщо російський президент не вирішить почати чергову спеціальну операцію «з примусу до миру».

На практиці це означає, що з Володимиром Путіним не зможе домовитися жоден український президент, тому що український президент зобов'язаний відстоювати український суверенітет, а для Путіна Україна просто бунтівна провінція.

Але одночасно жоден український президент не зможе повірити у справжні цілі Кремля тому, що для нього Україна – будь-яка, європейська або російська – уже константа, а для Путіна – лише тимчасове державне утворення на споконвічній російській землі.

Чи існує з цієї наперед тупикової ситуації вихід? Так, очевидно. Україні потрібно захистити свою державність до моменту, поки в Росії не усвідомлять, що українське питання справді є закритим й Україна ніколи не буде більше частиною російської держави. І природною гарантією захисту українського суверенітету є європейська та євроатлантична інтеграція України – ось чому в Росії завжди так люто виступали проти наближення України до НАТО й чому намагалися зірвати підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Україна в Північноатлантичному альянсі та Євросоюзі для Росії – це вже «відрізана скиба», на відкрите протистояння з НАТО, на спробу знищити державність країни як члена Євросоюзу в Кремлі не підуть навіть за Путіна.

І ось тут ми наближаємося до пошуку відповіді на найскладніше питання: як країні, саме виживання якої залежить від вступу до НАТО, приєднатися до цієї організації без розв'язання проблеми територіальної цілісності. При тому що Росія, яка і здійснює замах на цю територіальну цілісність, зробить усе для продовження конфлікту саме для того, щоб Україна не змогла стати членом НАТО. І така ж проблема – але в більш віддаленій перспективі – може виникнути й у разі початку переговорів про вступ України в ЄС, хоча в цьому випадку можна й згадати про досвід Кіпру, який приєднався до союзу без своєї північної частини.

Отже, визнаймо, що на сьогодні це справді зачароване коло, навіть якщо Україна успішно виконає всі умови євроатлантичної та європейської інтеграції. Але якщо ми хочемо цієї інтеграції України й – головне – якщо ми не хочемо нової великої війни на сході Європи, нам спільними зусиллями доведеться це коло розірвати.

**Business
Woman
Club**

Жінка може все!

www.businesswomanclub.org

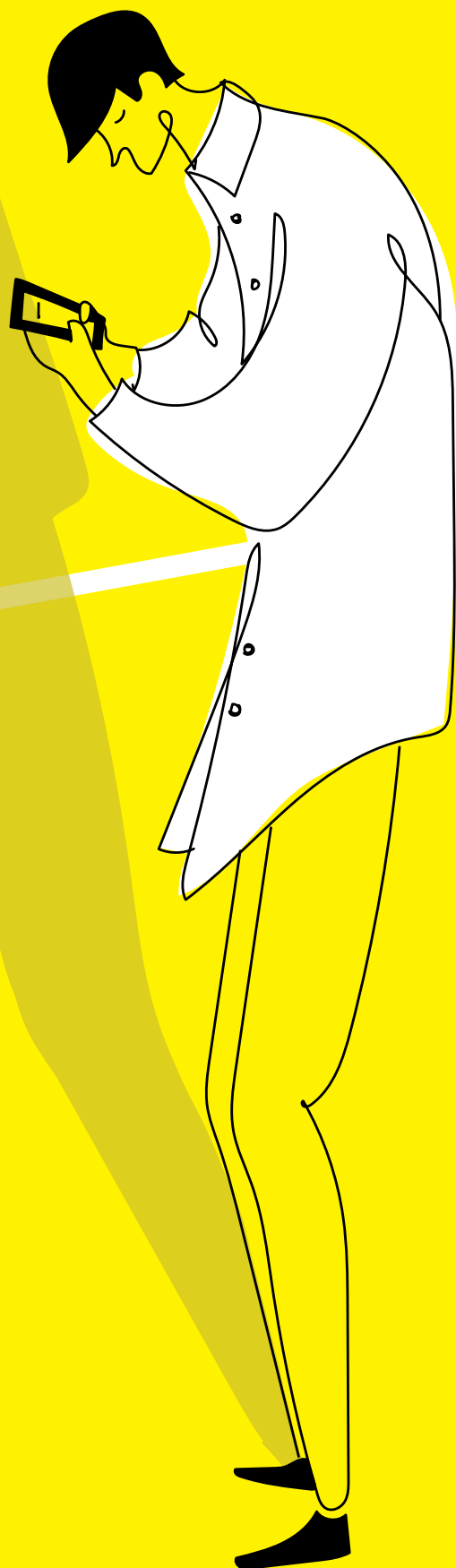
+38 (050)-663-01-32

«НА ДРОТІ - БРЮССЕЛЬ», АБО ЯК УКРАЇНЦІ ДІЗНАЮТЬСЯ ПРО ЄС УКРАЇНЦІ ДІЗНАЮТЬСЯ ПРО ЄС

**ХРИСТИНА
ДМИТРИШИН**
– ЖУРНАЛІСТ
ПОЛІТКЛУБУ УКУ

УКРАЇНА- ЄС

ІІІ в яких єв-роїнте-грації України прояв-ляється у різні способи. Він – довгий, вимогливий і потребує взаємодії з обох сторін.

Згідно з даними соціологічного опитування, проведеного Центром «Соціальні індикатори» у 2018 році, 72% українців потребують більше інформації про ЄС та євроінтеграцію. Саме такою промоцією займається наша медіаплатформа. Та спільно зі студентами Українського католицького університету ми знайшли новий підхід щодо цього важливого завдання. Тож пропонуємо вам ознайомитися з новим проектом – подкастом «На дроті – Брюссель!».

У чому його унікальність?

Ну, по-перше, «На дроті – Брюссель!» – це україномовний подкаст із детальним аналізом трьох актуальних новин у контексті внутрішньої та зовнішньої політики Європейського Союзу та євроінтеграції України.

Ба більше, це – спільний проект студентської організації «ПОЛІТклуб УКУ» (Львів, Україна), неприбуткової громадської організації «Асоціація випускників УКУ» (Львів, Україна) та неприбуткової громадської організації «Promote Ukraine» (Брюссель, Бельгія).

Такий підхід дозволяє зробити дві важливі речі: поєднати теоретичні знання, здобуті студентами Українського католицького університету під час навчання, із практичним досвідом українських дипломатів, економістів, юристів, журналістів, котрі працюють за кордоном та входять до команди Promote Ukraine.

Іншою особливістю подкасту є те, що до кожного випуску журналісти «ПОЛІТклубу» беруть коментарі трьох експертів щодо різних тем. Усю комунікацію з експертами, написання тексту, запис аудіо та монтування виконують студенти УКУ, ми ж зі свого боку намагаємося надати контакти людей, котрі допомогли б якомога краще розкрити конкретні теми.

Якщо ж говорити про зміст, то в підготовці матеріалу журналісти «На дроті – Брюссель!» зосереджуються на таких темах: правовладдя, зовнішня політика, внутрішня політика, релігія, економіка, медицина. Це дозволяє охопити широкий спектр питань: від геополітичного значення ісламських терактів у Франції до економічних наслідків винайдення коронавірусної вакцини.

Співпраця студентів УКУ з нами виявилася дуже ефективною, адже задуману ідею вдалося втілити у реальність: три епізоди подкасту вже побачили світ.

У першому з них ми розповіли про євроінтеграційні успіхи України, ситуацію зі свободою слова у Чехії, Польщі та Угорщині, а також про каталонський сепаратизм. Другий випуск охопив тему державного боргу в еврозоні, проблеми просування вакцинації та боротьбу з проблемними політичними партіями у ЄС. Третій був не менш цікавим, адже в ньому наші слухачі мали змогу почути експертну думку щодо боротьби ЄС із «цифровим тероризмом», впровадження паспортів вакцинації та ситуацію з «Північним потоком-2».

Тож подкаст «На дроті – Брюссель!» дедалі впевненіше справляється зі своєю головною метою: покращити політичну обізнаність українців щодо геополітичних тенденцій та подій, які стосуються Євросоюзу та євроінтеграції України.

Зараз нам дуже потрібна підтримка нашого проекту, адже важливі ідеї повинні поширюватися.

То де ж можна прослухати подкаст?

Ось перелік платформ: Apple Podcasts, Google Podcasts, Castbox, Anchor. А віднедавна ми з'явилися і на YouTube, тому обирайте найзручнішу платформу для себе й насолоджуйтесь. Адже промувати Європейський Союз в Україні – зараз наше головне завдання.

«ЯКЩО Є БАЖАННЯ ЗМІНИТИ КРАЇНУ, ТО ТРЕБА ПРОСТО БРАТИ Й РОБИТИ». ІНТЕРВ'Ю З ПРЕМ'ЄР- МІНІСТРОМ УКРАЇНИ ДЕНИСОМ ШМИГАЛЕМ

Нещодавній візит прем'єр-міністра Дениса Шмигала та віцепрем'єр-міністра з питань європейської інтеграції Ольги Стефанішиної до Брюсселя позитивно сприйняли керівники європейських інституцій та депутати Європейського парламенту. Урядовці обговорили зі своїми європейськими колегами питання поглиблення європейської інтеграції України, а також російську окупацію Криму та частини Донбасу, зусилля щодо звільнення політичних в'язнів Кремля та ініціативу Кримської платформи. А ми скористалися нагодою і поспілкувалися з очільником українського уряду.

**МАРТА БАРАНДІЙ
– ГОЛОВНИЙ
РЕДАКТОР
ЖУРНАЛУ
«ОГЛЯД УКРАЇНА
БРЮССЕЛЬ»**

ІНТЕРВ'Ю

Пане прем'єр-мініstre, скажіть, будь ласка, які конкретні кроки під час Вашого прем'єрства зробила Україна на шляху до євроатлантичної інтеграції в економічних, політичних та, можливо, в інших питаннях?

Євроінтеграція прописана в Конституції, тому шлях до Європи для нас абсолютно незмінний. Кожна з реформ, які ми проводимо зараз в Україні, а їх понад 20, є конкретним кроком України на шляху до євроінтеграції. Серед започаткованих проєктів – це спільна робота в галузі Європейської зеленої угоди. Це також початок переговорів щодо оновлення торговельних додатків Угоди про асоціацію. Ми підписали Угоду щодо автобусних перевезень і цього року очікуємо підписання Угоди про спільний авіаційний простір. Крім того, ми активізували роботу щодо промислового безвізу. У кожного нашого міністра є заступник з євроінтеграції, а тому ми працюємо системно в усіх галузях.

На Вашу думку, чого Вам ще не вдалося досягти? От Ви хотіли, та ще не вдалося, й воно у процесі?

Усе, чого хочемо досягти, і що ставили за мету, – усе це в процесі реалізації саме зараз. Звісно, те, на що інші країни витрачали десятиліття, Україна має пройти за дуже короткий термін. Це стосується і покращення життя людей, і будівництва нової інфраструктури, і якісно новий рівень економічної свободи та сприятливий бізнес-клімат. За всіма цими напрямками йде рух. Підвищуємо мінімальні зарплати, індексуємо пенсії, запускаємо масштабні проєкти з будівництва доріг та соціальної інфраструктури, реалізуємо

всі необхідні проєкти, аби Україна потрапила в ТОП-30 рейтингу Doing Business. Звичайно, у процесі реалізації цілей з'являються нові, й це абсолютно природно. Україна міняється щодня. І буде мінятися далі, задля українців.

Уряд має намір поглибити співпрацю із закордонними українцями. Про це Ви заявляли неодноразово, й це також бажання Президента України. Скажіть, про які конкретно механізми йдеться?

У рамках майже кожного закордонного візиту урядової команди передбачені зустрічі з представниками української діаспори. Близько 60 мільйонів українців проживають в інших країнах, і сьогодні вони – найкращі амбасадори та промоутери України в усьому світі. Тому, звичайно, з українською діаспорою потрібно тримати зв'язок. До речі, у мене була дуже плідна й цікава зустріч з провідниками Світового конгресу українців у всіх країнах, і ми домовилися, що на 30-ту річницю Незалежності в Києві буде проходити форум цього конгресу. Звичайно, що розробляються механізми взаємодії й на державному рівні. Один із них – це розроблення концепції державної цільової програми співпраці із закордонними українцями, до якої залучені Міністерство закордонних справ та Міністерство культури й інформаційної політики.

Одразу додаткове запитання: Ви говорили про розроблення концепції співпраці із закордонними українцями. Скажіть, будь ласка, коли приблизно ця концепція має бути розроблена? Чи поставили Ви граничні строки виконання?

Найближчим часом концепція має бути представлена. Це перший крок, після чого вона буде представлена для широкого обговорення, зокрема із залученням закордонних українців, а потім втілена у відповідній програмі.

Моє наступне питання стосується паспортів вакцинації: Україна оголосила, що підтримає ініціативу запровадження паспортів вакцинації, якщо країни Європейського Союзу або сам ЄС започаткує такі паспорти. Пан Ляшко заявив, що Україна не буде вводити паспортів вакцинації, а буде видавати сертифікати, оці міжнародні сертифікати вакцинації, які уже існували й до цього. Очевидно, що позиція ВООЗ і позиція ЄС тут розходяться. Ми ще не бачили ініціативи Єврокомісії стосовно паспортів вакцинації, вона в розробці. Але яка Ваша позиція з цього приводу? І якщо Україна все-таки буде запроваджувати паспорти на вимогу ЄС, то чи не суперечить це безвізу? Як уберегти безвіз, якщо раптом ЄС увів би в дію паспорти вакцинації для тих українців, які не будуть вакцинуватися?

Не бачу загроз безвізу. Безвіз діє, і ми під час візиту до Брюсселя торкалися також цієї тематики. Україна готова запровадити паспорти вакцинації в будь-якій формі. Якщо це буде електронна форма, то у нас є державний реєстр, куди ми вносимо вакцинованих осіб.

На основі цього реєстру зараз дуже швидко можна буде отримати міжнародну довідку про вакцинацію. Тому ми зараз будемо приглядатись і прислуховуватись до консолідованої позиції Європи та світу. Ми готові до будь-якого розвитку подій, бо розуміємо, що коронавірус – непростий виклик, треба шукати нові підходи.

А чи буде Україна вимагати такі паспорти або сертифікати від громадян інших країн?

Відповім так само: ми будемо орієнтуватися на досвід європейських країн, а також дивитися на рекомендації міжнародних інституцій. Пандемія коронавірусу зачепила весь світ, а тому ми всі разом маємо спільно знайти найкращі практики, як нам її подолати та повернутися до нормального життя.

Наступне питання доволі складне, на мою думку. Міжнародні експерти кажуть, і ми це чуємо в Європарламенті, представники якого кажуть про бездіяльність українського уряду у сфері корупції. Як Ви, як ми можемо розвінчати ці побоювання? Я ще від себе додам, що мій особистий досвід показує: зараз у Брюсселі дуже мало людей, які підтримують Україну, і нам було дуже приємно бачити, що під час Вашого візиту до Брюсселя було стільки цікавих зустрічей на високому рівні, що люди реагували на Ваш приїзд! Мені здається, що ще протягом ось цього ковідного періоду прем'єр-міністр жодної іншої країни не отримав стільки уваги, скільки отримали Ви! І це було дуже приємно бачити. Але в по-

всякденному житті ми бачимо, що все-таки про Україну якщо говорять узагалі, то не дуже добре, нашу країну критикують за корупцію та інші речі. І зараз більше уваги приділяють Білорусі, Навальному, а Україну забувають. Як нам утримати увагу?

Дякую за таку оцінку. Ми насправді доклали багато зусиль, щоб цей візит був дійсно насиченим та успішним. Щодо боротьби з корупцією. Для нас важливі інституційні зміни, які мають створити такі умови, коли корупція буде просто неможливою. Ось три фактори, які свідчать про те, що наш уряд більш активно підходить до цієї проблеми, ніж це було раніше: 1) Зменшення частки держави в економіці. У 2020 році ми дуже успішно почали малу

приватизацію, коли до бюджету надійшло коштів більше, ніж за 2 попередні роки разом узяті. На цей рік у нас заплановано велику приватизацію, яка сприятиме тому, що навіть можливість для корупції буде повністю усунена. Усі міжнародні та вітчизняні експерти говорять, що це буде одним із найбільших антикорупційних кроків. 2) Створення ринкових відносин та ринків. Ми перший уряд, який справді почав системно рухатися в питанні створення енергетичних ринків. З середини 2020 року в Україні запустився ринок газу для населення. 30 років політики боялися це зробити, зокрема через те, що були в різний спосіб зацікавлені у відсутності таких ринків. 3) Диджиталізація та дерегуляція. Коли бізнес або громадяни не стикаються з чиновниками особисто – це завжди зменшує можливості для корупції.

Ми маємо активно цифровізуємо всі сервіси. Усе стає відкритим і прозорим. Це стосується аукціонів, ліцензій, реєстрів тощо. Крім того, це сприяє тому, що громадянам і бізнесу більше не потрібна така велика кількість паперових довідок, видача яких часто несла корупційні ризики. Цього року Україна планує повністю перейти у формат paperless (без паперів), коли чиновники більше не зможуть вимагати якусь довідку.

Дякую Вам за цей перелік, тому що ми будемо намагатися зі свого боку доносити цю інформацію також. Останнє питання. Ваш особистий досвід: чому Ви навчилися за цей рік як менеджер, як особистість, як професіонал? Що Ви можете порадити також молодим людям, які прагнуть змінити країну?

Якщо є таке бажання – треба просто брати й робити. І не чекати, що хтось це зробить, не чекати, що це зроблять друзі, партнери.

Звичайно, що рік важкий. І пандемія, і війна з Росією (військова та гібридна), і реформи, які треба продовжувати, незважаючи ні на що. Крім цього, у нас були ще повені та посухи.

Тому рік складний. І він, звичайно, вчить, що за свою державу й людей треба боротися. Це унікальний шанс, коли Президент, уряд і більшість у Верховній Раді працюють як єдине ціле. Але дуже важливо, що сьогодні є єдине бажання зробити прорив. І в частині подолання корупції, і в частині розвитку нашої держави й інфраструктури, і в частині запровадження стандартів, і головне – у частині того, що Україна має бути в сім'ї країн Європейського Союзу.

**Рік складний.
І він, звичайно,
вчить, що за
свою державу
й людей треба
боротися.**

УКРАЇНА В ЄС: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ? УКРАЇНА В ЄС: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?

Для того щоб мати більше шансів на членство в ЄС, Україна повинна не тільки провести необхідні реформи, але й переконати ті держави-члени, які більш скептично ставляться до розширення Євросоюзу. Також було б непогано включити перспективу членства в ЄС до нової версії Угоди про асоціацію між Києвом та Європейським Союзом, хоча ця пропозиція на цей час може й видаватися нереалістичною. Ці та інші питання обговорювалися депутатами Європарламенту й західними експертами на конференції *Mind Mapping Ukraine in Europe: Where Does Ukraine Belong? A European Perspective*, організованій Українським вільним університетом у Мюнхені та журналом «Огляд Україна Брюссель» з нагоди сотої річниці заснування університету. Учасники конференції також заявили, що ЄС повинен посилити свій тиск на Росію через дії у Криму та на Донбасі. Крім того, вони піддали критиці позицію Берліна стосовно будівництва газопроводу «Північний потік-2».

Україна та її (можливе) місце в клубі ЄС

Ребекка Гармс, колишня депутатка Європарламенту від партії «Союз 90/Зелені»: «Наразі угоди про асоціацію видаються проектами, які не здатні призвести до членства в ЄС. І я думаю, що це неправильно. Я вважаю, що угоди про асоціацію потрібно змінити й вони повинні включати перспективу членства. На мою думку, це є справжнім вразливим місцем угод про асоціацію, і ЄС повинен розв'язати це питання. Я завжди вважала підписання угоди про асоціацію достатнім кроком для припинення дискусії щодо перспективи членства».

Міхаель Галер, депутат Європарламенту від Німеччини (група ЄНП), доповідач щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: «Якби існувала ідеальна Україна, то особисто я погодився б (надати членство – ред.). Європейський Союз не надсилав запрошення чи підтвердження жодній державі, тому що стаття 49 Римського договору передбачає, що будь-яка (європейська) держава може стати членом, якщо вона відповідає певним критеріям. Я гадаю, що суперечка пов'язана не з Україною, а з обставинами. Наприклад, багато держав-членів та

КОНФЕРЕНЦІЯ

впливових політичних гравців не схильні обговорювати будь-які перспективи розширення для будь-якої держави, навіть Балкан, які оточені країнами Євросоюзу, а не перебувають на його периферії».

Роланд Фройденштайн, директор політичних програм Центру європейських досліджень Вільфріда Мартенса:

«Об'єктивно кажучи, ми відчуваємо щось на кшталт втоми від розширення. Інакше кажучи, це відчуття того, що розширення 2000-х років відбулися занадто швидко, занадто масово, занадто багато країн приєдналися одночасно і що ЄС буде потрібно ще навіть більше часу, ніж уже пройшло, щоб усе це перетравити. Багато скептиків щодо розширення вважають проблеми з демократією та верховенством права всередині самого ЄС як додатковий доказ того, що ми прийняли занадто багато країн занадто швидко і що ми повинні бути більш селективними, в об'єктивному сенсі. Нам слід бути обережнішими щодо подальших розширень».

Віола фон Крамон-Таубадель, депутатка Європарламенту від Німеччини (група партії «Союз 90/Зелені»):

«Відчувається велика втома від розширення. Не в німецькій делегації, але деякі шведські, а також нідерландські й французькі політики є не дуже зацікавленими. Тож дозвольте дати вам гарну пораду: спробуйте налагодити зв'язок з різними друзями України, які не дуже добре обізнані в ситуації і які іноді говорять про неї з емпатією, а іноді просто не розбираються, не мають чіткого уявлення, що

відбувається. Було б гарно, якби ми могли трохи більше залучити деякі інші країни та деяких інших членів ЄС у наше обговорення майбутнього українців.

Міхаель Галер: «Звичайно, ми працюємо, крок за кроком, щоб зробити вступ України ймовірнішим, і перспектива з'являється. Я хотів би, щоб Україна, як і багато інших країн, об'єднала зусилля багатьох зацікавлених сторін, а також справжніх реформаторів серед представників громадянського суспільства і навіть Європейського парламенту, які прагнуть привести Україну до того етапу, коли вона заявить, що хоче офіційно оформити процес вступу, щоб урешті-решт ЄС зміг затвердити для України новий статус».

Роланд Фройденштайн:

«Якщо ви запитаете французів, нідерландців, італійців чи португальців, то вони, скоріш за все, висловляться дуже скептично до такої перспективи (вступу України до ЄС — ред.) і, можливо, наведуть аргументи проти. Але тут (на цій конференції — ред.) є німці, які ставляться до України з більшою прихильністю і могли б навести контраргументи. Отже, я намагаюся сказати, що не слід завжди проповідувати наверненням. Вам слід налагоджувати зв'язок з ЄС та його інституціями, але також з тими державами-членами та їхніми представниками, які налаштовані більш скептично як щодо Західних Балкан, так і Східної Європи...

Гадаю, було б непогано прописати перспективу членства в ЄС в оновленій версії Угоди про асоціацію. Але наразі я не думаю, що це може реально статися протягом наступних кількох років.

Якщо ви подивитесь на угоди між Україною та ЄС, то всі вони, починаючи з Угоди про асоціацію і закінчуючи практично кожною декларацією за результатами самітів, містять такий вираз: «Україна має європейську перспективу». У цьому вся краса єврократичного Брюсселя: такі формулювання мають те значення, яке б ви хотіли бачити. Не більше й не менше.

Для деяких держав-членів, таких як Польща, країни Балтії та інші країни Центральної Європи, «європейська перспектива» є кодом майбутнього членства. Для інших країн, таких як Франція, Австрія та Німеччина, європейська перспектива означає все що завгодно, але не членство. І в цьому сутність Європи: у постійному компромісі. «Європейська перспектива» – це те, з чим кожен може погодитись, тоді як, якщо хтось запропонує прописати майбутнє членство в таку декларацію, ціла низка країн-членів негайно висловляться проти.

Отже, я думаю, що нам потрібно тримати двері відкритими, сказати, що, крім офіційних декларацій, звичайно, ще є стат-

тя 49 (Договору про Європейський Союз) і, звичайно, кожна європейська країна, яка відповідає критеріям, має шанс стати членом. Але ми пересвідчилися, що встановлювати терміни або давати чіткі обіцянки до того, як було досягнуто значного прогресу, принаймні щодо очевидного наближення до основних норм і вимог Євросоюзу, було помилкою, і ці помилки було допущено у 2000-х роках. І ми вважаємо, що ми винесли урок. Звичайно, Україна є європейською країною, у цьому немає жодних сумнівів... До того ж, немає жодних біологічних причин, які б могли завадити українцям побудувати функціонуючу ринкову економіку, верховенство права, дієву систему стримувань і противаг».

Україна та її «домашнє завдання» з європейської інтеграції

Міхаель Галер: «Я кажу українцям, що якщо ви дійсно хочете вступити до ЄС, то повинні ретельно підготуватися до цієї події, мати «шикарний вигляд». І в якийсь момент, я в цьому переконаний, ті, хто ухвалюють рішення в Європейському Союзі, скажуть: було б дуже нерозумно не прийняти таку сильну, стабільну та привабливу державу, ми зацікавлені у вступі України до нашого клубу.

Однак цей момент ще не наступив, і ми зосереджуємось на інших питаннях, тому поки розширення, незалежно від держави, не вбачається нам привабливим. Я б сказав, що ми ведемо цю дискусію не через Росію, а через загальну ситуацію, і, звичайно, потрібно зробити ще багато чого, перш ніж ми зможемо говорити про ідеальну Україну».

Ребекка Гармс: «Українці повинні запитати ЄС, що станеться, якщо вони виконають усі вимоги. Але це питання було б набагато серйознішим і сприймалося б набагато серйозніше, якби українські партнери по Угоді про асоціацію не робили, знову і знову, два кроки реформ уперед, а потім три кроки назад. Або крок уперед і півкроку назад – залежно від реформ. Отже, щоб отримати позитивну відповідь від ЄС, щоб перспектива членства стала набагато реалістичнішою, українцям слід бути більш послідовними у проведенні реформ.

Я знаю, що це непросто, що в різних галузях потрібно провести дуже трудомісткі та складні процеси, але Україна сама прагнула мати цю угоду. Це – бажання країни. Я з великою занепокоєністю спостерігаю, наскільки складно, наприклад, проводити реформу судової системи. Це справді ключова реформа, яка покращить життя всієї країни, всіх її громадян. І дискусія щодо судової реформи розпочалася не в контексті Угоди про асоціацію, а вже під час і після Помаранчевої революції. І все ще існує проблема впливу, політичного впливу у судовій системі та відсутності чіткого верховенства права, процедур, яким би довіряли українці».

Роланд Фройденштайн: «За останні пару років український уряд подавав неоднозначні сигнали. Був рух уперед і назад, були злети й падіння, було два кроки вперед і один крок назад, але немає чіткого

руху до системного підходу до боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права та незалежності судової влади, наближення України до етапу, коли ЄС зможе сказати: «Так, ви маєте перспективу членства, ми починаємо переговори». Вибачте за надмірний песимізм, але я розповідаю про порядок речей у Брюсселі та більшості столиць держав-членів. Потрібно докласти максимальних зусиль, виходячи з теперішньої ситуації. І, знову ж таки, я підкреслюю, що немає жодної причини для того, щоб у майбутньому Україна не стала членом ЄС».

Олександр Мотиль, професор політології Ратгертського університету та Українського вільного університету в Мюнхені: «Учасники згадували, що процес реформ гальмує – один крок уперед, один крок назад, два кроки вперед, один крок назад, і це, звичайно, правда. Але водночас це приховує, на мою думку, певну реальність. А саме, попри такий непевний, нерішучий рух уперед і назад, якщо ви подивитесь на поступ України за останні 20 або 30 років, безперечно, сьогодні це, на мою думку, набагато краща країна, ніж була 30 років тому. І хоча може здаватися, що вона не спроможна рухатися вперед, Україна все ж рухається вперед. Так чи інакше, вона спробується це робити, тому, можливо, ситуація не така безнадійна, як видається».

Віола фон Крамон-Таубадель: «Я думаю, що запровадження електронних закупівель є великим кроком уперед. Тепер ми бачимо більшу прозорість та чіткіший курс дій. Більшу відкритість щодо того, куди йдуть гроші платників по-

датків. Бачимо інших, навіть інше покоління політиків, бо вони розуміють, що політика – це не лише спосіб заробити гроші. Це – спосіб послужити людям, громадянам. Отже, змінилося немало. Також варто відзначити електронне декларування. Можливо, це нововведення є дещо жорстким, оскільки воно трохи суперечливе, але загалом це також великий крок уперед».

Роланд Фройденштайн: «Україні вдалося зберегти стабільність економіки та стабілізувати гривню. Це не можна назвати реформою, але це, безперечно, те, без чого будь-яка реформа абсолютно неможлива. Отже, знімаю капелюха перед українською економічною кмітливістю».

Ребекка Гармс: «Мені найбільше подобаються такі досягнення України, як реформа поліції та децентралізація. Обидва процеси все ще тривають. Я також високо ціную створення антикорупційних інституцій у судовій системі. Їм постійно щось загрожує, але це великий крок. І я також завжди називаю великим успіхом створення української армії. Про це завжди забувають, але, коли розпочалася російська агресія, справжньої армії в Україні не існувало. Це величезне досягнення, яке є також досить важливим з європейського погляду. Бо як би тепер виглядала Україна, якби українці не змогли цього зробити? Також було дуже багато менш масштабних рішень, менших започаткувань за підтримки державних установ у галузі культури, будівництва та розвитку міст. Отже, я знаю, що Україна сильно змінилася навіть під час агресії й навіть у складних умовах».

Роланд Фройденштайн: «Я вважаю, що найактуальнішою порадою, яку аналітичні центри зараз дають інституціям ЄС та урядам держав-членів, є стимулювання українського уряду та українських інституцій до подальших реформ та стабільнішого курсу реформ як за принципом «більше за більше», так і за принципом «менше за менше». Інакше кажучи, посилення обумовленості всіх додаткових форм допомоги, підтримки, які можуть надати Україні, але також стосовно відкриття ринку тощо. Тобто, все повинно бути набагато суворіше обумовлено чітким і стабільним прогресом у зміцненні верховенства права. Я щойно прочитав статтю Німецької ради з міжнародних відносин, написану наприкінці минулого року, в якій міститься саме такий підхід. До речі, серед її авторів є дві українки. Подальші та сильніші умови ЄС, пов'язані з конкретним поступом, не є покаранням або дискримінацією чи ще чимось, що спрямоване проти України. Це є фактично єдиним ефективним інструментом досягнення певного прогресу, а також наближення України до ЄС».

Віола фон Крамон-Таубадель: «Я, можливо, хотіла б бачити це трохи інакше. Висловлюся не занадто м'яко. Ми бачимо, що в оточенні Зеленського є люди, які повертаються з Росії, мають тісні зв'язки з Кремлем. Ми не повинні бути наївними. Ці люди впливають на дії та політику Зеленського. Отже, спостерігається відхилення від курсу, відхилення від порядку денного реформ, і те, що Роланд Фройденштайн зазначив щодо принципів «більше за більше» та «менше за менше», є необхідним кроком, тому що ми хотіли б бачити, що ця країна рухається у правильному напрямку, а не повертає назад, і бути впевненими у тому, що цей рух дійсно незворотний».

І ми бачили, як швидко це може змінитися, як швидко кілька олігархів можуть взяти ситуацію під свій контроль. Навіть Зеленський намагався цього не допустити. Навколо нього є багато людей, які, безсумнівно, діють в інтересах дуже-дуже багатого бізнесмена. Я б хотіла бути впевненою, що ті кілька досягнень у реформах, які було зроблено разом із громадянським суспільством та деякими активістами Майдану в період президентства Порошенка, не будуть марними. Це те, чим ми зобов'язані громадянському суспільству та людям, орієнтованим на Захід. Я кажу не про покарання для когось, а про чіткі умови.

Мені не подобається, коли витрачаються гроші платників податків в Україні, які потім потрапляють в руки деяких олігархів. Про це потрібно говорити відкрито. І коли я дізнаюся, наприклад, про дуже корумпованого міністра охорони здоров'я, про те, що він зробив за перший тиждень свого перебування на цій посаді, а це дуже корумповані дії, то я не хочу бачити таких людей при владі. І коли ми даємо гроші Україні на придбання та закупівлю технічного обладнання для боротьби з COVID-19, я не хочу, щоб ці гроші витрачалися на купівлю чогось втричі дорожче, бо міністр бере частину цих грошей собі. І ці випадки потрібно розглянути, про них потрібно говорити голосно, народ України повинен про це знати, і це в наших інтересах, і це в інтересах українського народу.

Ось чому важливо не відводити погляд, коли йдеться про боротьбу з корупцією, і я хотіла б,

Учасники конференції також заявили, що ЄС повинен посилити свій тиск на Росію через дії у Криму та на Донбасі. Крім того, вони піддали критиці позицію Берліна стосовно будівництва газопроводу «Північний потік-2».

щоб люди України вірили в інституції ЄС, і тому ми повинні залишатися відданими цьому шляху і правильному напрямку. Протягом останніх тижнів і місяців ми бачили багато прикладів, коли багато українських посадовців не поділяють однакових цінностей і мають різні інтереси стосовно енергетики та інших структурних реформ... Порошенко розпочав дуже добре сприйняту реформу охорони здоров'я. Міхаель Галер прекрасно про це знає, він багато разів казав, що це могло б бути справді успішним проектом. Але Зеленський перебував під впливом багатьох людей і не дуже вірив у такий успіх. Я не хочу вдаватися в деталі, але це пов'язано з певним діловим інтересом директорів клінік тощо. І якщо ми не зупинимо такий курс дій, це завдасть шкоди простим людям, звичайним громадянам, які будуть змушені платити хабарі, навіть більші, ніж зараз, і ми маємо не допустити цього».

Олександр Мотиль: «Нещодавно Конституційний суд ухвалив рішення, яке фактично скасувало низку антикорупційних заходів. Я не прихильник президента Зеленського і не найсуворіший його критик, але він постав перед дилемою. Що робити, якщо Конституційний суд, діючи конституційно, підриває зусилля країни стати більш європейською. І він негайно відповів низкою заходів, які, мабуть, були неконституційними. Хтось добре сказав, що потрібно скликати свого роду Національні збори, учасники яких по суті все б переписали. Ну, я гадаю, це було б можливо, але знову ж таки, це теж може виявитися неконституційним кроком».

Ребекка Гармс: «Це проблема не тільки президента Зеленського, а й усіх президентів: вони стикаються з ситуацією, коли хочуть щось робити й мусять робити, і часто я думаю, що вони мають рацію. І вони діяли проти правил або проти конституції. Зазвичай це означало б, що згодом ви змінюєте закон, особливо якщо за вами стоїть переважна більшість. Але цього ніколи не стається.

Ви знаєте про нещодавнє рішення щодо відкликання ліцензій телеканалів Медведчука і те, як вони це зробили. Я повністю підтримую анулювання, але я думаю, що було б набагато краще, якби Україна почала ухвалювати такі рішення на основі певних правил і на основі закону. І чому так стається? Чому президент чи уряд знову і знову діють проти правил? Так відбувається тому, що законодавці поки не можуть працювати дійсно самостійно, група деяких великих гравців у промисловості чи економіці не дозволяють їм ухвалювати потрібні рішення. Я думаю, що для України дуже важливо усунути прямий вплив олігархів на ухвалення політичних рішень.

Щодо судової системи. Мені відомо багато різних випадків, не тільки стосовно Конституційного суду. Я спостерігаю за ситуацією у цій сфері багато десятиліть ще й тому, що люди залучають мене до цих спостережень, навіть якщо я цього не хочу. Я в курсі деяких справ, у

яких фігурували українці чи громадяни Німеччини, у місцевих судах чи обласних судах в Одесі, Дніпрі та Бахмуті. Отже, сьогодні в багатьох судах існує така ж ситуація, як і в лікарнях: без хабаря потрібне вам засідання суду навіть не пройде. І це показує, що незалежність судової системи та робота згідно з нормами та принципами верховенства права поки що лишається кроком, який потрібно зробити Україні».

Україна та (де) окупація Криму та Донбасу

Ребекка Гармс: «Коли я була депутаткою Європейського парламенту, я багато працювала з питанням Туреччини та Кіпру, і я не впевнена, що ЄС знову погодиться на вступ країни, яка має конфлікт на своїх кордонах або території. Гадаю, що ні, не погодиться. Але ЄС та НАТО мають поставитися більш серйозно до питання перспективи Донбасу, російської агресії та окупації території України. Я переконана, що заявити про необхідність політичного рішення – це нормально. Але якщо після семи років війни політичного рішення все ще немає, то ЄС і НАТО повинні переглянути свої стратегії та можливість посилення свого тиску на Росію. Міхаель Галер має рацію: Кремль не повинен вирішувати, хто є членом Європейського Союзу, а хто ні. Але через нинішню окупацію та війну чи тривалий конфлікт, Росія та Кремль мають величезний вплив на перспективу членства України в ЄС».

Віола фон Крамон-Тауба-дель: «Можливо, це звучатиме дуже агресивно, але я завжди казала, що необхідно збільшити ціну агресії для Путіна, що окупація може бути для нього набагато дорожчою, ніж є зараз. Це можна сказати стосовно всіх так званих «заморожених конфліктів». Більшість з них насправді не є замороженими, бо гинуть люди. У Грузії вони відбирають квадратний метр або квадратний кілометр грузинської території щоночі. Те саме вони роблять у багатьох інших країнах. І ось ми бачимо, що тепер вони зайшли на територію Азербайджану; вони є скрізь.

Отже, стратегія щодо Росії буде обговорюватися найближчим часом. Думаю, особливо після всіх внутрішніх подій у Росії, свідками яких ми були протягом останніх тижнів та місяців, а також підтримки Лукашенка та всього, що відбувається по сусідству, ми насправді бачимо лише одного переможця в цій ситуації. Ми бачимо, що він перебуває на своєму місці, ніби нічого не сталося. Хоча я не думаю, що це – сила Росії. Це – слабкість Європейського Союзу і наша слабкість, бо ми не визначаємо чітку ціну цих дій, ми просто продовжуємо санкції й готові говорити про це і давати такі пресконференції, як Жозеп Боррель зробив у лютому.

Я думаю, що Сергій Лавров та Володимир Путін упевнені, що вони на правильному шляху. Це досить очевидно, і це ускладнює наше життя. Більша частина депутатів Європейського парламенту дедалі більше незадоволені нинішньою ситуацією через і гібридну війну, і дезінформаційну кампанію навколо вакцинації. Усе це настільки очевидно, настільки організовано, і дуже розчаровує.

Україна, Європа та новий президент США

Виходячи з розмови з українським прем'єр-міністром, що відбулася пару місяців тому, я хочу сказати, що звичайно, ми повинні підтримувати Україну у питанні вакцинації набагато активніше і діяти швидше. Путін вже відправив декілька партій своєї вакцини на окуповані території на Сході, і тепер їхні мешканці запитують українців, що живуть у західних областях: «Де ваші друзі? Де США? Де ЄС? Хто вас підтримує? Ми, принаймні, отримуємо Спутник V». Ці деталі свідчать про те, що Путін використовує кожну можливість для ще більшої дестабілізації ситуації. У нього немає інтересу, жодного інтересу у розв'язанні проблеми. Ми повинні накласти більше санкцій і чинити набагато сильніший економічний тиск. Потрібно чітко пояснити ціну окупації Криму, окупації сходу України та інших територій».

Ребекка Гармс: «Наступне рішення про розширення не буде позитивним досвідом. Я переконана, що окупація Росією деяких частин Грузії, Молдови та України також пов'язана з цим інтересом спотворення можливого процесу розширення. Тому я вважаю, що ЄС повинен бути більш рішучим, кажучи, що не Москва вирішує, хто стане членом, а хто ні. Якщо Євросоюз справді так уважає, його підхід до російської агресії та російського вторгнення має бути жорсткішим».

Ребекка Гармс: «Я вважаю, що багато рішень, ухвалених у Вашингтоні після інавгурації, показують, що відносини між західними партнерами покращаться і вже покращилися. Вони також ураховують інтерес ЄС. Серед новопризначених американських високопосадовців тепер є багато людей, які знайомі з ЄС і які завжди відстоювали необхідність підтримувати добрі відносини із Заходом. Якщо коротко, нинішня ситуація, на мою думку, є дуже хорошою й набагато кращою, ніж я очікувала перед виборами.

Існують також певні відмінності в інтересах, і головне питання в тому, як Вашингтон, Брюссель та столиці різних держав-членів діятимуть з урахуванням різних інтересів та різних пріоритетів, у тому числі у зовнішній політиці. Але я думаю, що ми повернемося до дуже доброго співробітництва з Україною, яке існувало до Трампа. Отже, посли західних держав, посли країн ЄС, США та Канади мали дуже тісну співпрацю протягом багатьох років з різних питань, і я гадаю, що ця співпраця відновиться і війну знов розглядатимуть як проблему, війну, яку веде Росія, розглядатимуть як проблему для України та Східного партнерства. На мою думку, для ЄС буде корисно, якщо Сполучені Штати ставитимуться до цього питання більш вимогливо й будуть трохи чіткішими та відвертішими. Оскільки це є справжньою проблемою.

А німцям варто зайнятися питанням «Північного потоку-2». Сполучені Штати не змінили позиції, дотримуються її й також демонструють межі прийняття. Отже, я переконана, що це буде новою хвилею підтримки для України. І чого я, з іншого боку, іноді боюся, це те, що українці думають, що «дозвіл» нам дає Вашингтон, США. Якщо ви дійсно проаналізуєте, хто що робить, то ви побачите, виходячи з кількісних показників, що ЄС у цілому, а також деякі окремі держави-члени надають набагато важливішу, у порівнянні зі США, підтримку. Мабуть, ключову роль відіграє постачання летальної зброї, і це, можливо, є слабким місцем у підтримці Європою України, проти якої ведеться війна».

Роланд Фройденштайн: «Я б ніколи не подумав, що доживу до того дня, коли політик з партії «Зелені» виступає за експорт зброї. Але я абсолютно згоден з Ребеккою Гармс, і я також думаю, що настав час для трансатлантичного співробітництва зі Східною Європою – не тільки з Україною, а й з Білоруссю. Що стосується Росії, як-то кажуть, слона в кімнаті, я думаю, нещодавня поїздка Верховного представника Жозепа Борреля до Москви насправді послужила певній меті. Я маю на увазі, що вона справді змінила ставлення, принаймні Брюсселя. Я не впевнений на 100% щодо деяких столиць держав-членів, таких як Париж, але в Брюсселі зараз не можна говорити про якесь перезавантаження, або про те, що спілкування з Путіним якось допоможе. Це вже ніхто не говорить. Тож у цьому сенсі я б сказав, що ми перебуваємо в дуже хорошій ситуації з дуже хорошими умовами для кращого трансатлантичного співробітництва з Україною та сусідніми країнами».

Віола фон Крамон-Тауба-дель: «Перші кроки нової адміністрації були вже дуже цінними, дуже корисними. Всі бачать цей зсув і різницю у ставленні до України. З одного боку, буде набагато більше емпатії, буде набагато більше інтересу, але також будуть і певні умови, які, безумовно, потрібні. Тому ми, безперечно, маємо підтримку у питанні боротьби з корупцією та встановлення верховенства права.

І я цілком погоджуюся з Ребеккою Гармс. Я маю на увазі, що Берлін не допомагає у питанні газопроводу «Північний потік-2» ... Цей проєкт не має на меті нічого, окрім фінансової та геополітичної шкоди Україні. І нещодавно у нас було дуже цікаве слухання в Комітеті із промисловості, досліджень та енергетики, де були присутні представники Єврокомісії. Учасники відкрито й неодноразово говорили, що в цьому проєкті немає спільного інтересу, і він не має зміцнити енергетичну безпеку Європейського Союзу. Отже, «Північний Потік-2» є бізнес-проєктом, який шкодить інтересам Європейського Союзу. І я сподіваюся, що ми знайдемо можливість без застосування реальних санкцій, але за підтримки Вашингтона зупинити цей проєкт, знайдемо якийсь компроміс, який матиме вплив на ставлення до Росії, і це посилить і, безумовно, дасть більше важелів зовнішній політиці Берліна та Брюсселя.

Отже, я бачу величезну різницю між періодом президентства Трампа й нинішніми подіями. Ми вже провели деякі переговори з Вашингтоном, і загальне враження є виключно позитивним. Діалог дуже конструктивний. Це досвідчені люди: дипломати, аналітики. Отже, порівняти теперішню ситуацію із тим, що відбувалося кілька місяців тому, просто неможливо».

Україна та побажання від її друзів з ЄС

Віола фон Крамон-Тауба-дель: «Я дуже люблю Україну. Я займаюся питанням України з 1996 року. І з часів здобуття незалежності відбувся значний поступ. Я бачу нові обличчя, реформа децентралізації привела більше жінок у політику. Я хотіла б бачити більше жінок на високих посадах, особливо у таких непростих сферах, як енергетика та безпека.

Отже, ми бачимо, що відбуваються позитивні події, хоч яким би критичним іноді не був Брюссель. Але ми всі любимо Україну; наш спільний інтерес у тому, щоб рухатися разом у правильному напрямку. Навіть коли ми висловлюємося категорично, прямолінійно й критикуємо, це не означає, що ми не любимо вашу прекрасну країну. Ми просто хочемо, щоб вона стала ще прекраснішою. І коли справа стосується, наприклад, науки та досліджень, щойно розпочалася програма «Горизонт Європа», і ми хотіли б встановити тісніші зв'язки, мати більше обміну досвідом, більше співпраці в галузі інноваційних технологій та енергоефективності, виробництва акумуляторів та всього, у чому Україна справді сильна, і у питаннях відходу від використан-

ня викопного палива. Особливо для нас, «зелених», це має дуже важливе значення. Це питання необхідно розв'язувати значно серйозніше, ніж зараз, особливо за нинішнього уряду. Тож було б непогано розвивати усі ці вектори галузевої політики, особливо за підтримки політиків, громадянського суспільства та бізнес-спільноти».

Ребекка Гармс: «Я хотіла б, щоб ми допомогли українцям відновити позитивний погляд на майбутнє. Зараз мене трохи лякає те, що стільки українців день у день стикаються з почуттям невизначеності. Я нещодавно бачила результати досліджень щодо цієї проблеми, страху втратити роботу, і я думаю, що ініціативи Європейського Союзу слід посилити. Я особисто вважаю, що «Горизонт Європа» є корисним проєктом для молоді та студентів. Дуже сподіваюся, що ідеї екологізації економіки та ідеї Зеленого курсу допоможуть запровадити деякі нововведення, які також заохотять українців до участі в інноваційних проєктах, орієнтованих на майбутнє».

Роланд Фройденштайн: «По-перше, спробуйте залучити на свій бік країни ЄС, які скептично ставляться до будь-якого розширення, не кажучи вже про приєднання України. По-друге, ще один комплімент: Україна прекрасно налагодила співпрацю з діаспорою на заході, що становить кілька поколінь, і ця спільнота сприяла поверненню українців додому. Проживши в Польщі кілька років, я знаю, що це не завжди проходить так добре. Отже, в Україні це працює набагато краще, ніж у деяких інших країнах. І по-третє, Слава Україні!»

НІМЕЦЬКА ЄВРОДЕПУТАТКА ВІОЛА ФОН КРАМОН-ТАУБАДЕЛЬ: «МИ ПОВИННІ ЗБІЛЬШИТИ ЦІНУ ДЛЯ ПУТІНА ЗА ЙОГО ДІЇ В УКРАЇНІ»

НАТАЛІЯ РІЧАРДСОН –
ЖУРНАЛІСТ, РЕДАКТОР
ЖУРНАЛУ «ОГЛЯД
УКРАЇНА БРЮССЕЛЬ»

ІНТЕРВ'Ю

//

*Нам узагалі
треба
зменшити
залежність
від викопного
палива, а не
будувати нові
газогони.*

«ЄС має по-силити еконо-мічні санкції проти Кремля й виключити Росію з системи SWIFT», – заявила «зелена» евродепутатка від Німеччини **Віола фон Крамон-Таубадель** в ексклюзивному інтерв'ю **Наталії Річардсон** для журналу «Огляд Україна Брюссель». Вона рішуче виступає проти запуску газогону «Північний потік-2» і вітає бажання президента Зеленського наблизити Україну до членства в НАТО. Пані фон Крамон-Таубадель є великою подругою України в європейських колах, і її голос однозначно чується у вищих ешелонах влади. Наш журнал також з'ясував, чому ця чарівна німецька жінка любить Україну.

Ситуація на кордоні України є вкрай напруженою, Росія нарощує там свої війська, це найгірший сценарій з 2014 року. Так, Євросоюз і також Німеччина, Франція та інші країни висловили своє обурення. Але як Європа може допомогти Україні протистояти російській агресії?

Важливо, перш за все, мати чітку риторику і, звичайно, висловлювати солідарність з українцями та особливо з мешканцями Східної України. Я думаю, що Путін принаймні намагається перевірити США та їхню прихильність до України. Зрештою, у тому, що Росія та Путін розпочнуть повномасштабну війну, я не зовсім упевнена. Тому що, коли він анексував Крим, більшість росіян сприйняли це з великим ентузіазмом, що створило гігантську хвилю популярності Путіна у 2014 році. Не думаю, що

зараз росіяни справді хотіли б мати більшу, важчу війну. Я знаю, що популярність Путіна зменшилася, і на нього це тисне. А восени будуть вибори. Тож це типова поведінка для Путіна, який шукає будь-який конфлікт, будь-яку тему для відволікання від власних внутрішніх проблем. Це не є незвичайним.

Я думаю, нам слід чітко зрозуміти: за цією агресією стоїть не Україна, а Путін, який намагається консолидувати владу в країні, йдеться головним чином про внутрішні проблеми. Тож, мабуть, нам слід посилити Збройні сили України, але є й інші шляхи підвищення ціни для Путіна, якщо він здійснить напад. Тому, якщо говорити про економічні санкції, ми могли б розглянути питання про виключення Росії із міжбанківської системи SWIFT. Це зашкодить російській торгівлі, матиме величезний економічний вплив. Ми повинні мати чіткий порядок денний щодо того, наскільки високою може бути ціна. Якщо нам не вдасться зупинити «Північний потік-2», можливо, потрібно вжити інших заходів проти російської агресії. Але я б дуже неохоче говорила про військову підтримку.

Чи вважаєте Ви, що попередні санкції проти Росії за її дії щодо України справді працювали? ЄС запровадив перший пакет ще у 2014 році. Але чи є санкції ефективними?

Звичайно. Інакше Путін не був би так зацікавлений у лобюванні для скасування цих санкцій. Якби вони не працювали, якби не було наслідків для його народу – економічно чи фінансово – він би так не намагався їх усунути. Тож вони є дієвими.

Президент Зеленський заявив, що членство в НАТО для України – це єдиний шлях до закінчення війни на Донбасі. Ви з ним погоджуєтесь?

Донедавна я дещо неохоче підтримувала ідею членства України в НАТО. Але зараз я думаю, що це, безумовно, єдина мова, яку розуміє Путін. Отже, я б підтримала таке прагнення Зеленського.

Поговорімо про «Північний потік-2». Держдепартамент США заявив, що це погана угода для всіх. Тобто, для Німеччини, для України, для країн Центральної та Східної Європи. А Ви що думаєте з цього приводу? Що б Ви сказали Путіну про новий газопровід?

Для Путіна угода є стратегічним інструментом для заподіяння шкоди Україні. Цей газогін має лише одну мету: піти в обхід України, нічого іншого. Просто для того, щоб вони могли ще більше дестабілізувати Україну політично й економічно. Тому що близько 3 мільярдів євро річних доходів від перекачування російського газу більше не надходитимуть до бюджету України. І в нас немає потреби у ще одному трубопроводі. «Північний потік-1» використовується навіть не повністю, а лише до 2/3 його потужностей. А ще є «Дружба» та інші трубопроводи, і нам узагалі треба зменшити залежність від викопного палива, а не будувати нові газогони. У цьому разі попит на газ не збільшиться, а навпаки, знизиться, і «Північний потік-2» стане непотрібним.

Ми маємо інвестувати у відновлювані джерела енергії, щоб досягти наших кліматичних цілей. Тож для всіх нас цей проєкт є дуже антиєвропейським. Усі в Європарламенті, окрім деяких німців та австрійців, вкрай незадоволені й категорично відкидають проєкт «Північний потік-2». Це була дуже-дуже погана угода для всіх нас, оскільки вона справді небезпечна з геостратегічного погляду.

Чи вважаєте Ви, що американські санкції – єдиний спосіб зупинити цей проєкт?

Зараз, я думаю, канцлер Меркель не готова змінити курс німецького уряду, щоб переглянути їхні рішення у 2015-2016 роках. Отже, окрім санкцій, я не уявляю, що ще могло б спрацювати. Проте німецький уряд справді налаштований вести далі ту ж лінію. На мій погляд, це велика помилка.

Один британський експерт сказав, що зараз, мабуть, занадто пізно зупиняти завершення «Північного потоку-2», оскільки майже все готово. Ви з ним згодні?

Якщо будівництво закінчено, то треба гарантувати, що через нього не йде жоден кубічний метр газу. Тобто нічого, ніяка кількість газу не повинна проходити цим трубопроводом. Якщо це можуть гарантувати американці разом з німцями, тоді добре, газогін можна добудувати, але не можна заробляти на цьому гроші й загрожувати Україні.

Висловлювалися пропозиції, що «Північний потік-2» повинен працювати, але в обмін на інвестиції в «зелену» енергетику в Україні. Ви вважаєте, що це гарна ідея?

Ні, це не допоможе. Нам однаково необхідні «зелені» інвестиції в Україні, але чи потрібен нам для цього «Північний потік-2»? Ні, я не думаю, що це чудова ідея, аж ніяк.

Чи буде Ваша партія використовувати цю тему під час передвиборчої кампанії на виборах до німецького Бундестагу у вересні?

Звичайно. «Зелені» були єдиними в політичному середовищі Німеччини, хто з самого початку виступав проти цього проєкту. Ніхто в партії Зелених не підтримував «Північний Потік-2», тому що ми знали про небезпеку, ми бачили, що вийде з цього проєкту. Тож так, для нас це має вирішальне значення: у якийсь момент нам потрібно, щоб новий уряд узяв на себе зобов'язання, що ми не будемо поводитися так із Європейським Союзом та нашими сусідами. Я маю на увазі, що укладення спеціальної угоди з Росією не є тим, чого потребує Європа.

Поговорімо про європейські перспективи України. Які перешкоди Ви бачите для України на шляху до ЄС?

О, багато. Україні треба мати менше або, навіть краще, не мати жодних олігархів у політичних колах. І ми повинні зменшити вплив олігархів, гарантувати, що боротьба з корупцією залишається пріоритетним питанням у порядку денному. Я вже казала, що Україна мусить інвестувати у відновлювані джерела енергії, мати «зелені»

інвестиції замість того, щоб вкладати гроші у викопні види палива – нафту, газ чи вугілля. В Україні є багато перехідних та трансформаційних процесів, які необхідно здійснити.

Сподіваюсь, що уряд підійде до цих питань із більшою рішучістю. З одного боку, у верховенстві права спостерігався рух назад, але, з іншого боку, у галузі закупівель та деяких інших питаннях є поступ, адже після Майдану уряд, міжнародна спільнота, донори та громадянське суспільство вчасно скористалися можливістю для реального просування хороших реформ. Але це вікно можливостей частково закрито, і це дуже прикро. Тому від нас, але головним чином від громадянського суспільства та української громадськості, залежатиме збереження й посилення нагледу за урядом та адміністрацією Президента. Вони також мають гарантувати, що людину з такої посади, як, наприклад, директор НАБУ, не усунуть на підставі якихось поверхневих законів. І ми у Європарламенті цим, звичайно, дуже занепокоєні.

Пані фон Крамон-Таубадель, ми бачимо Вас великим критиком української політики, але також відчуваємо, що Ви любите Україну, і саме тому її критикуєте.

Це правда.

Яка Ваша особиста «love story» з Україною? Ви займаєтесь українським питанням ще з середини 90-х. Можна, будь ласка, про це докладно розповісти?

Я була в Росії у 1993 році, а потім багато разів після цього їздила до Росії по роботі. У 1996 році мені запропонували стати помічником Deutsche Beratergruppe, німецької консультативної групи при українському уряді. Тоді Ющенко був головою Центрального банку, Кучма – президентом, а Мороз – головою парламенту. Я приїхала до Києва, здається, 2 липня і подумала: добре, Київ, Москва – це те саме.

Потім я зрозуміла: ні-ні, це зовсім інше! І я справді полюбила Київ. Час був чудовий, але дуже непростий. Водночас було так приємно бачити, як країна потроху розвивається. Україна була уважна до всього, що приходило із Заходу, водночас зберігаючи свою національну ідентичність. Я думаю, що український підхід до справ, ваша гнучкість та вміння пристосуватися – це велика сила. Іноді я захоплююся тим, як в Україні реагують на різні ситуації та як їх розв'язують. Тож є великий шанс. Так, зараз, з одного боку, чимало людей залишають Україну, але з іншого боку, з'являється багато нових надій у вигляді нового розумного бізнесу, невеликих стартапів, креативного бізнесу, цифрових інновацій.

Я маю на увазі, що багато в чому Україна суттєво випереджає розвиток у тій чи іншій галузі в Німеччині. Я завжди привозила в Україну журналістів, представників інших професій, щоб показати їм, що відбувається в цій державі. Ми раніше дуже вузько дивилися на Україну, це було здебільшого продиктовано російською пропагандою. Але я завжди казала: ні, це неправда, Україна виглядає зовсім по-іншому, вона має розумне молоде покоління, жвавий IT-сектор, інтелектуально розвинутих та відповідальних людей. Тобто, там є не тільки корумпована еліта, але набагато більше інших представників. Тож важливо показати мешканцям Заходу, якою є насправді Україна. У вашій державі також є дуже хороші артисти й інші фахівці в галузі культури, у вас є досконалі оркестри, музиканти тощо. Маєте стільки культурних досягнень, успіхів, і про це майже ніхто не знає ані в Німеччині, ані в інших західних країнах. Завжди близьким моєму серцю було бажання показати людям реальність – нову Україну. Не радянську, а незалежну, яка має багато чого нового. Тому я пропагує Україну з 1996 року.

Це прегарна історія! Зазвичай ми чуємо від Вас офіційні заяви, але ніколи про Ваш особистий досвід...

І чоловіка свого я теж зустріла в Києві. Ми разом уже багато років. Він, канадієць німецького походження, працював у тому самому проекті, що і я.

Ваші діти також народилися в Україні?

Один принаймні був зроблений в Україні (сміється), але народився не там. Зі своїм найстаршим сином я відвідала Україну відразу після війни у 2014 році. Я змогла показати йому мої деякі улюблені місця в Києві, Харкові й навіть Слов'янську та інших містах. Було цікаво показати йому все навколо.

Такий чудовий досвід! А як щодо Європарламенту? Ми знаємо, що Україною займаються кілька євродепутатів, і вони є дуже активними. Але який загальний настрій? Чи цікавляться там люди українським питанням?

Україна є дуже важливою державою. Коли йдеться про сільське господарство, торгівлю і також, на жаль, про товари військового призначення, про виробництво інших речей, Україна є стратегічним партнером і ключовим європейським сусідом ЄС, який прагне бути набагато більше, ніж просто сусідом. Я не знаю всіх у Європарламенті, хто працює з українською тематикою. Але я впевнена, що це не просто маленька група. Дедалі більше речей відбувається у цифровому секторі, торгівлі, промисловості – у тих галузях, де Україна цікавить набагато більшу кількість людей. Усі також сподіваються, що в політичному плані ми побачимо набагато відчутніший поступ і менше рухів за принципом «крок уперед, півкроку назад». У цілому я бачу, що Європейський парламент позитивно ставиться до України.

«АГЕНТИ», «НЕБАЖАНІ», «ЕКСТРЕМІСТИ». ЯК У СУЧАСНІЙ РОСІЇ БОРЮТЬСЯ З ІНАКОМИСЛЕННЯМ

Якщо сьогодні відкрити будь-який матеріал відомого незалежного онлайн-ресурсу «Медуза», то одразу під заголовком статті можна побачити повідомлення: «Це повідомлення створене і (або) поширене іноземним засобом інформації, яке виконує функції іноземного агента...» Це вимога російського законодавства – рішенням Мін'юсту РФ видання визнано іноземним агентом, відтак мусить маркувати свій контент у вищезгаданий спосіб. Якщо редакція не виконуватиме ці приписи, на неї чекають штрафи близько 4-6 тисяч доларів за кожне порушення, якщо ігноруватиме стягнення – сайт заблокують на території Росії.

Маркування – не єдина проблема для ЗМІ, що має статус іноземного агента. Працювати з «таврованим» медіа небезпечно для російських рекламодавців. Як повідомили у редакції «Медузи», після того, як 23 квітня цього року видання було визнано іноземним агентом, надходження від реклами різко впали, довелося скоротити заробітні плати співробітників на 30-50%.

Формальним приводом для визнання «Медузи» іноземним агентом послужив той факт, що медіа зареєстроване у Латвії. Дійсно, компанія SIA «Medusa Project» має латвійську юрисдикцію, втім, це аж ніяк не означає, що офіційна Рига має якийсь вплив на редакційну політику видання. Свого часу російські журналісти намагалися убезпечитися від можливого тиску з боку влади й саме тому вирішили зареєструвати ЗМІ в цій балтійській країні, що належить до Європейського Союзу. «Це зарубіжне ЗМІ, зареєстроване в Латвії. Закордонні мас-медіа працюють у Росії за певним законодавством, мають нести певний законодавчий тягар, – так само, як і російські ЗМІ, які працюють за кордоном», – так прокоментував ситуацію з «Медузою» голова Співки журналістів Москви Павел Гусев. У цих словах окреслений справжній мотив – дзеркальні санкції і помста: Латвія блокує мовлення 17 російських пропагандистських каналів, Москва у відповідь б'є по зареєстрованій у Латвії «Медузі» (насправді, по впливовому незалежному медіа, читач якого живе переважно в Росії).

ПРОМУСЛЮЖЕННЯ

Імітація захисту

Відправною точкою нинішнього протистояння Росії із Заходом, «колективним Заходом», вважають Мюнхенську промову Владіміра Путіна від 2007-го, в якій російський лідер піддав критиці «монополярний» світ і фактично відродив риторику часів Холодної війни. Згодом анонсована російським президентом конфронтація перекинулася у правове поле. У Сполучених Штатах 2010-го був ініційований, а 2012-го року ухвалений Конгресом Акт Магнітського: закон, яким були запроваджені персональні санкції проти 60 співробітників силових відомств РФ та відновлено поправку Джексона-Веніка (економічні санкції, які свого часу застосували США проти СРСР за порушення прав людини). Причиною таких дій США стала справа Сергія Магнітського – аудитора консалтингової компанії, який загинув у московському СІЗО. За оцінками Ради Європи, Freedom House та Amnesty International, процес проти Магнітського був політично мотивованим, а до його загибелі могли бути причетними представники правоохоронних органів. У відповідь у грудні 2012-го Держдума Росії ухвалила закон «Про заходи впливу на осіб, причетних до порушення основоположних прав і свобод людини, прав і свобод громадян Російської Федерації». Цей документ ще часто називають «законом Діми Яковлева» (за ім'ям російського хлопчика Діми Яковлева, який загинув у США внаслідок недбалства батьків, які його всиновили). Окрім заборони громадянам Сполучених Штатів усиновлювати російських дітей, закон створює широке поле для боротьби з інакомисленням, адже вводить у правове поле поняття «іноземний агент-філософ» та «небажана організація».

Власне «іноземні агенти» як визначення для організацій у РФ з'явилися трохи раніше – влітку 2012 були внесені відповідні зміни у закон «Про некомерційні організації». За визначенням, до цієї категорії належать «некомерційні організації, які отримують грошові засоби та інше майно від іноземних держав, їхніх державних органів, міжнародних та іноземних організацій... і які беруть участь, у тому числі в інтересах іноземних джерел, у політичній діяльності, яка здійснюється на території Російської Федерації». Головна вимога до таких структур – бути зареєстрованими у відповідному реєстрі російського Мін'юсту. Організації-«агенти» повинні проходити щорічний фінансовий аудит, надавати інформацію про своїх співробітників, повідомляти про свій статус при зверненні до органів влади, при спілкуванні з представниками ЗМІ.

Потрапити до числа «іноземних агентів» можна й за заявою «пильних громадян». Так сталося з російською громадською організацією «Насилию.нет», яка є центром допомоги жертвам домашнього насильства. За заявою «пана Трубецького» (інші дані заявника невідомі) була проведена перевірка російськими контролюючими органами, які встановили факт фінансування організації з-за кордону, а політичною діяльністю вони вважають демонстрації й пікети, а також участь у розробці законопроекту про запобігання домашньому насильству. За словами директорки «Насилию.нет» Анни Рівіної, організація не мала сталого фінансування з-за кордону, не одержувала звітти грантів, а мала лише кілька приватних пожертв від іноземців. Утім, цього виявилось достатньо, щоб отримати відповідний статус. Як зазначила

Анна Рівіна, включення до реєстру «іноземних агентів» не стало на заваді подальшій діяльності, ба більше, вони розширили поле: почали роботу з жертвами не лише сімейного, а й поліцейського насильства.

З 2013-го до реєстру «іноземних агентів» у РФ потрапили 200 організацій, більша частина з них або саморозпустилися, або втратили ознаки «агента» (це можливо у разі надання документів про відсутність іноземного фінансування), або були ліквідовані за рішеннями судів. Всього сьогодні у списку 74 діючі організації. Переважна частина з них – це об'єднання, певним чином пов'язані із захистом прав людини та громадянською освітою.

У Росії вже давно немає повноцінної парламентської опозиції. Подекуди на локальному рівні мають успіх альтернативні кандидати, однак Кремль будь-що намагається запобігти об'єднанню опозиціонерів. Запроторення Алексея Навального за ґрати – найяскравіше цьому підтвердження. Громадські організації стали по суті останніми острівцями демократії у цій країні. Як і свого часу в радянські часи дисиденти вели передовсім правозахисну й просвітницьку діяльність, так і нинішні російські активісти намагаються бодай зафіксувати, повідомити і, за можливості, запобігти свавіллю влади. Запровадження списків «іноземних агентів» стало тим, що у путінській риториці зветься асиметричною відповіддю. Контроль і таврування НГО варто розглядати як свого роду попередження: сьогодні їм ускладнюють життя, мордують зайвою звітністю, а завтра в один момент можуть вдарити тотальною заборонаю діяльності для всіх «іноземних агентів». Обґрунтування для цього російській лідер вже знайшов: у своєму недавньому зверненні до Федеральних зборів Путін заявив, що до Росії постійно і безпричинно «чіпляються».

За його логікою, блокування організацій-«агентів» може бути чимось на кшталт чергової нібито оборонної акції від Заходу, який начебто нав'язує Росії свій порядок денний (цей меседж масово тиражується російською пропагандою).

На окрему увагу заслуговують медіа, що мають статус «іноземного агента». Зараз такими визнано 14 засобів масової інформації та 5 фізичних осіб. Щодо медіа – це переважно різні підпроекти «Радіо Свобода» (як-от татаро-башкірська служба Azatliq Radiosi) та кілька незалежних власне російських ЗМІ (як-от вже згадана вище «Медуза»). Показово, що до переліку «іноземних агентів» потрапив проект української служби «Радіо Свобода» «Крим. Реалії», програми якого висвітлюють події в окупованому Криму. Водночас українська «Свобода» має також «Донбас. Реалії», присвячені ОРДІЛО і підконтрольним Україні частинам Донецької та Луганської областей. Цей проект не потрапив по списків «іноземних агентів». На цьому прикладі можна побачити різний підхід Москви до окупованих територій: у мовленні «ворожих голосів» (так в радянські часи називали радіопередачі «Радіо Свобода», «Голосу Америки» тощо) на території національних автономій і в Криму Кремль бачить більшу загрозу, аніж в аналогічних програмах для самопроголошених республік Донбасу.

Тягар «агентурного» статусу змусив редакції «Радіо Свобода» та «Настоящего времени» оголосити про переведення своїх співробітників до офісів у Києві та Празі. При цьому самі представництва медіа у Росії закриватись не будуть.

Внесення окремих громадян до списку «іноземних агентів» - відносно нова, але вкрай токсична російська практика. Відповідно до внесених у грудні 2019-го правок у вже згаданий

«закон Діми Яковлева», «фізична особа незалежно від її громадянства чи за відсутності такого може бути визнаною фізичною особою, що виконує функції іноземного агента, у випадку, якщо вона здійснює на території Російської Федерації в інтересах іноземної держави, його органів, міжнародної чи іноземної організації... політичну діяльність та(або) цілеспрямований збір відомостей в галузі військової, військово-технічної діяльності Російської Федерації, які при отриманні її іноземним джерелом можуть бути використані проти безпеки Російської Федерації». За своїм змістом це формулювання скидається на перефразовану статтю Кримінального Кодексу про шпигунство. «Агенти»-фізичні особи так само вносяться в реєстр, повинні не рідше, аніж раз на шість місяців подавати звіти по своїй діяльності, включно з фінансовими (про витрати коштів, отриманих від «іноземних джерел»). Так само як і «агенти»-юридичні особи, громадяни, зараховані до цієї категорії, при поширенні інформаційних матеріалів, зверненні до органів влади, громадських чи освітніх організацій повинні повідомляти про свій статус.

Позаяк у російському списку фізичних осіб, які виконують функції іноземного агента, нині всього п'ять людей, варто розповісти про кожного з них окремо.

1. Лев Пономарьов. Російський правозахисник. 1997-го заснував рух «За права людини», відомий своєю опозиційною діяльністю, 2014-го він засудив політику Росії щодо Криму, виграв у Європейському суді з прав людини кілька справ (про порушення прав на свободу зібрань). За участь у мітингах і пікетах його неодноразово затримували та заарештовували. 2019 до списку «іноземних агентів» потрапив його рух «За права людини», який згодом був ліквідований рішенням Верховного суду РФ. Пономарьов був змушений

**Тягар
«агентурного»
статусу змусив
редакції «Радіо
Свобода» та
«Настоящего
времени»
оголосити про
переведення своїх
співробітників
до офісів у Києві
та Празі. При
цьому самі
представництва
медіа у Росії
закриватись не
будуть.**

розпустити й однойменну організацію, позаяк вона об'єднувала чималу кількість правозахисників, які не вели звітності, відтак перейшли фактично на «партизанський» режим роботи. Наявність статусу «іноземного агента» фактично унеможливило створення ним у майбутньому будь-яких громадських правозахисних об'єднань.

2. Людмила Савіцкая та Деніс Камалаянґін. Цих двох журналістів об'єднує робота в одному ЗМІ – регіональній газеті «Псковская губерния». Це ЗМІ стало відомим усьому світові, коли його журналісти написали про загибель бійців 76-ої

десантно-штурмової дивізії (дивізія дислокується у Псковській області), підрозділи якої брали участь у боях за Луганський аеропорт. Газета є єдиним незалежним ЗМІ у регіоні.

3. Сергей Маркелов. Журналіст із Петрозаводська (Республіка Карелія). Він також співпрацює з проектом «Радіо Свобода» «Реалії. Північ», основним же місцем роботи є локальне видання «7x7». Сергей відомий своїми публікаціями про корупцію у республіці, а також розслідуванням про політв'язнів в Узбекистані.

4. Дар'я Апохончіч. Петербурзька художниця-акціоністка, відома своїми перформансами. Медійною діяльністю у традиційному сенсі Дар'я не займалась. Її перформанси були спрямовані на підтримку ЛГБТ-активістів та жертв домашнього насильства, за що її затримували і накладали стягнення.

Для згаданих осіб статус public enemy – це передовсім обмеження у професійній самореалізації, тавро «неблагонадійних» в очах чиновництва, лояльних до влади громадян і потенційних працевлаштувачів. Як згадував Сергей Маркелов, після того, як його ім'я внесли у реєстр «іноземних агентів», кількість замовлень на матеріали помітно скоротилась. Адже якщо ЗМІ не має статусу «іноземних агентів», то все одно воно має маркувати відповідним чином статті і сюжети авторів, які внесені у відповідні реєстри. Журналісти намагаються оскаржити рішення Міністерства в суді: на час розгляду справ присутність у реєстрі призупиняється, втім, шансів виграти процес у позивачів небагато, це вони й самі визнають.

Люди, чиї прізвища потрапили до реєстру «іноземних агентів», де-факто не зможуть очолювати медіа чи громадські організації, всюди в публічному просторі вони повинні згадувати цей статус. Такою у сучасній

Росії є боротьба з інакодумством, яку офіційна влада намагається прикрити «обороною» від агресивних зовнішніх впливів.

Офіційно небажані

Однак статус «іноземного агента» - не найгірший з тих, яким може «нагородити» російська влада. Потрапити до переліку небажаних організацій в РФ куди більш небезпечно. Визначення і процедура внесення у відповідні реєстри прописана у тому ж законі «Про заходи впливу на осіб, причетних до порушення основоположних прав і свобод людини, прав і свобод громадян Російської Федерації», він же - «закон Діми Яковлева». До категорії небажаних зараховують організації, які «становлять загрозу основам конституційного ладу Російської Федерації, обороноздатності країни і безпеки держави». До них зараховують тільки іноземні або міжнародні (де-юре зареєстровані за межами РФ). Організаціям із таким статусом практично заборонена діяльність на теренах Росії: їм не можна створювати структурні підрозділи, поширювати інформаційні матеріали, реалізовувати будь-які проекти та програми.

Механізм визнання організації небажаною наступний: Рада Федерації (верхня палата російського парламенту) формує так званий патріотичний стоп-лист – перелік організацій, діяльність яких, на думку депутатів, є небажаною. Саме по собі формування цього списку (його поява є ініціативою представників Ліберально-демократичної партії Володимира Жириновського) ще не несе якихось правових наслідків. Остаточне рішення щодо визнання організації «небажаною» ухвалює Генпрокуратура РФ.

Сьогодні статус небажаних має 31 організація. Їх умовно можна поділити на такі категорії:

- міжнародні організації, що сприяють розбудові демократичного суспільства (Європейська платформа «За демократичні вибори», фонд «Відкрите суспільство», Європейський фонд на підтримку демократії тощо);

- дослідницькі центри, think tank (Асоціація шкіл політичних досліджень при Раді Європи, Atlantic council, Jamestown foundation тощо);

- організації, визнання яких небажаними, є своєрідним догодженням Китаю. Важко повірити у те, що загрозу російському конституційному ладу становлять Європейська асоціація «Фалунь Дафа», «Друзі Фалуньгун» чи буддистське товариство «Джерела дракона». Ці і ще чотири організації, вочевидь, потрапили до переліку небажаних через те, що мають стосунок до духовної течії Фалуньгун, яку переслідують в КНР і зараховують до «п'яти отрут» (разом з рухом уйгурів, демократичною опозицією, прибічниками незалежності Тайваню і Тибету), що становлять загрозу для правлячого режиму в Китаї.

- дещо окремо від решти стоять чеська правозахисна організація «Людина в біді» та Світовий конгрес українців (СКУ). Останню внесли до небажаних без зайвих обговорень і пояснень. Як зазначив президент СКУ Євген Чолій, про відповідне рішення Ради Федерації (про внесення у «патріотичний стоп-лист») та Генеральної прокуратури РФ він дізнався зі ЗМІ. Вочевидь, додавання світового об'єднання українців до переліку небажаних організацій є спробою запобігти гуртування численної громади українців у РФ.

Причетність до небажаної організації стає підставою для репресій. У російському Кодексі про адміністративні порушення є стаття 20.33, відповідно до якої участь у такій організації карається штрафом від 5 тисяч рублів для фізичних осіб до 100 тисяч рублів для юридичних осіб.

Ті, хто протягом року двічі притягався до відповідальності за згадану статтею, потрапляє під дію статті Кримінального кодексу 284.1, яка передбачає як штрафи і громадські роботи, так і позбавлення волі терміном до шести років. Ці санкції часто застосовують до представників організації «Відкрита Росія». Рух із такою назвою виник у Росії ще у 2001-му, його ініціатором став бізнесмен, а згодом політв'язень і політик Михайл Ходорковський. У різні періоди «Відкрита Росія» займалась громадянською освітою, правозахистом, підтримкою незалежних медіа, її «представники брали участь у регіональних виборах, підтримували Алексея Навального. У квітні 2017-го «Відкриту Росію» було визнано небажаною у РФ. Хоча організації в класичному розумінні на той момент не існувало: «Відкрита Росія» тоді вже діяла як мережевий рух. Уже п'ятьох російських громадян, причетних до цього руху, звинуватили за статтею 284.1:

1. Активістка з Ростова-на-Дону Анастасія Шевченко отримала чотири роки умовно (Amnesty International визнала її в'язнем сумління). Анастасія – відома в російських демократичних колах діячка, у 2018-му очолювала регіональний виборчий штаб Ксенії Собчак, 2019-го стала лауреаткою премії Бориса Немцова за сміливість у відстоюванні демократичних цінностей. Слідство, обшуки і спричинені ними обмеження на пересування зіграли в житті Анастасії трагічну роль. Під її опікою перебували троє дітей, в тому числі важкохвора дочка Аліна, що проходила лікування у спеціальному закладі. Мати регулярно відвідувала її, надавала допомогу. Слідчі довгий час не відпускали Анастасію до дочки, вона змогла потрапити до неї лише коли та була вже у кри-

тичному стані в реанімації, де невдовзі померла. Смерть дочки Анастасії Шевченко спричинила акцію протесту у Ростові-на-Дону під гаслом «Настину дитину вбив режим».

2. Лідеру екатеринбурзького осередку «Відкритої Росії» Максим Вернікову присудили 300 годин виправних робіт.

3. Яні Антоновій, активістці з Краснодару присудили штраф у 15 тис рублів.

4. Антон Михальчук, координатор руху в Тюмені, емігрував у 2018-му, донині він перебуває у федеральному розшуку.

5. Розгляд справи проти нижегородського журналіста і підприємця Михайла Іосилевича, якого також звинувачують у співпраці зі «Відкритою Росією», триває донині.

Обережно, екстремізм!

Заборона екстремістських організацій – звична практика для кожної правової країни. Втім у Росії така діяльність має свою специфіку, коли у переліку із 83 пунктів угруповання скінхедів, футбольних хуліганів, неонацистські організації сусідять з численними об'єднаннями Свідків Єгови, послідовниками вже згаданого руху Фалангунь, національними рухами корінних народів, правозахисними організаціями. Так екстремістським визнано Карельське регіональне відділення міжрегіональної молодіжної громадської організації «Молодіжна правозахисна група». Причиною для цього стала критика духовенства РПЦ лідером відділення Максимом Єфімовим.

Серед визнаних в Росії екстремістськими є шість українських організацій: «Правий сектор», УНА-УНСО, «Тризуб імені Степана Бандери», «Братство», Меджліс кримськотатарського народу та Українська повстанська ар-

мія. Щодо останньої рішення є очевидно курйозним, адже УПА в сучасній Україні існує лише у вигляді ветеранської організації «Братство ОУН-УПА».

Меджліс у кінці березня 2014-го року був визнаний Києвом як вищий представницький орган кримськотатарського народу, а активісти швидко потрапили від удару окупаційної влади. Організацію оголосили екстремістською в 2015-му, її лідерам заборонили в'їзд до Криму, звинуватили у співпраці з ісламістськими організаціями, такими як «Хізб ут-Тахрір аль-ісламі», яка в Росії визнана терористичною (для них існує окремий список ФСБ, у ньому переважно фундаменталістські організації, а також кримський осередок «Правого сектора» - структура, якої ніколи не існувало). Заборона Меджлісу була потрібна Москві для того, щоб розколоти кримськотатарську спільноту і створити власний лояльний орган корінного народу – рух «Къырым» на чолі з Ремзі Ільєсовим.

«Правий сектор», «Тризуб імені Степана Бандери», УНА-УНСО та «Братство» - нечисленні українські організації, могутність яких міфологізується російською пропагандою. ФСБ періодично повідомляє про затримання осіб, які начебто є «бойовиками «Правого сектора». До них можуть зарахувати як відомого режисера Олега Сенцова, так і просто групу заробітчан. Російських громадян регулярно залякують диверсантами зі згаданої організації для підвищення градусу українофобії у суспільстві.

Боротьбою з екстремізмом мотивують блокування українських інформаційних ресурсів в Росії. Зараз за рішенням Роскомнагляду понад 20 українських онлайн-ресурсів перебувають під заборонаю. Причиною є, як правило, згадка про «екстремістські організації» чи цитування творів, які в РФ вважають екстремістськими (усього таких

творів налічується понад 5000, серед яких десятки українських історичних праць про Голодомор, Визвольні змагання, злочини більшовизму).

Є й більш вишукані способи тиску на українські медіа. 19 липня 2019-го року на редакційну пошту видання «Український тиждень» прийшов лист від німецького провайдера Hetzner Online GmbH (на його серверах медіа розмістило свій сайт), який вимагав протягом 24 годин видалити матеріал про «Правий сектор». Причиною стало звернення Слідчого комітету РФ та Роскомнагляду до цього провайдера, в якому, посиляючись на російське законодавство, вимагали видалити статтю (яка була звичайною розповіддю про «Правий сектор» і його взаємодію із ЗСУ) про «екстремістську організацію». Hetzner Online GmbH обіцяло у разі невиконання цих вимог заблокувати сайт «Українського тижня», однак після листування редакції з компанією-провайдером і розголосом ситуації на дипломатичному рівні, інцидент було вичерпано.

Діяти з-за кордону

На відміну від Білорусі, де за роки диктатури Аляксандра Лукашенки сформувалося кілька поколінь політичної еміграції, яка створила низку організацій за кордоном, російські опозиціонери та активісти в екзилі не мають своїх розгалужених мереж.

Своєрідним тригером для активізації російської еміграції стала анексія Криму й агресія на Донбасі. Так у 2014-му у Вашингтоні був створений фонд «Вільна Росія», який об'єднав росіян за кордоном, які вирішили підтримувати продемократичні рухи в РФ, боротися з пропагандою, займатися правозахисною діяльністю. Відгалуженням фонду стало відкриття 2017-го в Україні Дому Вільної Росії – «альтернативного посольства російського громадянського суспільства.

*Анастасія
– відома в
російських
демократичних
колах діячка,
у 2018-му
очолювала
регіональний
виборчий штаб
Ксенії Собчак,
2019-го стала
лауреаткою
премії Бориса
Немцова за
сміливість у
відстоюванні
демократичних
цінностей.
Слідство,
обшуки і
спричинені ними
обмеження на
пересування
зіграли в житті
Анастасії
трагічну роль.*

Його засновниками стали росіяни, які емігрували до України (переважно журналісти), вони заявили, що хотіли, аби цей Дім став «точкою зібрання» для російської еміграції у Східній Європі. Від 2019-го у РФ «Вільну Росію» визнано небажаною.

Уже згадуваний Михайл Ходорковський перебуває в еміграції з 2013-го року. 2014-го він відновив діяльність «Відкритої Росії». Більшість активістів цієї організації продовжують діяльність у РФ. Ходорковський також фінансував діяльність двох інтернет-ЗМІ «Відкриті медіа» та «МБХ-медіа». Роскомнадзор неодноразово блокував їх (через співпрацю із «небажаною» «Відкритою Росією», тому вони вимушені вести мовлення через пабліки у соцмережах.

Ольга Романова – ще одна вагома фігура з числа російських вигнанців. Відома журналістка (очолювала російський Business Week), вона вела активне громадське життя, 2012 увійшла до Координаційної ради російського опозиції. Після арешту її чоловіка у 2008-му заснувала нелегальний правозахисний рух «Русь сидящая», який фіксує порушення прав людини у пенітенціарній системі та надає допомогу рідним в'язнів. 2017-го Ольга Романова емігрувала до Німеччини, звідки продовжує керувати організацією, яку заснувала.

Попри усі залякування й репресії у самій Росії залишається чимала кількість громадських активістів, здатних об'єднуватись (формально або неформально) і продовжувати боротьбу всередині країни. Прикладом для них, вочевидь, є Алексей Навальний, який мав можливість емігрувати, однак вирішив залишатись у Росії попри переслідування і ув'язнення.

Організації - «Іноземні агенти»

№	Назва	Сфера діяльності
1	Автономна некомерційна організація «Центр із роботи з проблемою насильства «НАСИЛИЮ.НЕТ»	Допомога жертвам насильства
2	Красноярська регіональна мережева громадська організація «Мы против СПИДа»	Консультування соціально вразливих громадян
3	Програмно-цільовий благодійний фонд «СВЕЧА»	Консультування соціально вразливих громадян
4	Некомерційна організація «Фонд защиты прав граждан»	Правозахист
5	Автономна некомерційна організація «Акцент»	Правозахист
6	Міжрегіональна громадська організація реалізації соціально-просвітницьких ініціатив і освітніх проєктів «Открытый Петербург»	Освіта
7	Соціально-орієнтована автономна некомерційна організація сприяння профілактиці і охороні здоров'я громадян «Феникс ПЛЮС»	Охорона здоров'я
8	Санкт-Петербурзький благодійний фонд «Гуманитарное действие»	Консультування соціально вразливих громадян
9	Фонд сприяння правовій просвіті населення «Лига избирателей»	Громадянська освіта
10	Некомерційна організація Фонд «Правовая инициатива»	Правозахист
11	Некомерційна організація «Общественный фонд социального развития «Генезис»	Правозахист
12	Автономна некомерційна організація інформаційних та правових послуг «Гражданская инициатива против экологической преступности»	Екологія
13	Некомерційна організація «Фонд борьбы с коррупцией»	Антикорупція
14	Пензенський регіональний громадський благодійний фонд «Гражданский Союз»	Соціальна політика
15	Інгушське відділення Червоного Хреста	Охорона здоров'я
16	Громадська організація «Саратовский областной еврейский благотворительный Центр «Хасдей Ерушалаим» (Милосердие)	Благодійність
17	Приватна установа «Центр поддержки и содействия развитию средств массовой информации»	Підтримка медіа
18	Регіональна громадська організація сприяння дотриманню прав людини «Горячая Линия»	Правозахист
19	Автономна некомерційна організація «Институт глобализации и социальных движений»	Правозахист
20	Автономна некомерційна організація «Центр социально-информационных инициатив «Действие»»	Консультування соціально вразливих громадян
21	Челябінський регіональний діабетичний рух «Вместе»	Охорона здоров'я
22	Благодійний фонд охорони здоров'я і захисту прав громадян	Консультування соціально вразливих громадян
23	Благодійний фонд допомоги засудженим та їхнім сім'ям	Правозахист
24	Міський благодійний фонд «Фонд Тольятти»	Соціальна політика
25	Свердловський регіональний громадський фонд соціальних проєктів «Новое время»	Консультування соціально вразливих громадян
26	Фонд сприяння сталому розвитку «Серебряная тайга»	Екологія
27	Фонд сприяння масовим комунікаціям і правовій просвіті «Так-так-так»	Правозахист
28	Регіональна громадська організація сприяння правовій просвіті «Сова»	Правозахист
29	Регіональна громадська організація допомоги жінкам і дітям, що перебувають у кризовій ситуації «Анна»	Допомога жертвам насильства
30	Автономна некомерційна організація соціальної підтримки населення «Апрель»	Охорона здоров'я
31	Регіональний благодійний фонд «Самарская губерния»	Соціальна політика
32	Свердловський регіональний громадський фонд «Эра здоровья»	Охорона здоров'я
33	Міжнародна громадська організація «Мемориал»	Політика пам'яті
34	Автономна некомерційна організація «Аналитический Центр Юрия Левады»	Соціологія
35	Автономна некомерційна організація «Издательство «Парк Гагарина»	ЗМІ
36	Фонд сприяння захисту здоров'я і соціальної справедливості імені Андрея Рилькова	Консультування соціально вразливих громадян

Організації - «Іноземні агенти»

№	Назва	Сфера діяльності
37	Благодійний фонд соціально-правової допомоги «Сфера»	Правозахист
38	Омська регіональна громадська організація «Сибальт»	Консультування соціально вразливих громадян
39	Челябінський регіональний орган громадської самодіяльності «Уральская правозащитная группа»	Правозахист
40	Челябінський регіональний орган громадської самодіяльності «Женщины Евразии»	Правозахист
41	Рязанська філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
42	Єкатеринбурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
43	Автономна некомерційна організація «Институт прав человека»	Правозахист
44	Некомерційна організація «Фонд защиты гласности»	Правозахист
45	Санкт-Петербурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
46	Союз громадських об'єднань «Российский исследовательский центр по правам человека»	Правозахист
47	Автономна некомерційна організація «Дальневосточный центр развития гражданских инициатив и социального партнёрства»	Правозахист
48	Громадська організація «Пермский региональный правозащитный центр»	Правозахист
49	Фонд «Гражданское действие»	Правозахист
50	Міжрегіональний громадський фонд сприяння розвитку громадянського суспільства «ГОЛОС-Урал»	Правозахист
51	Автономна некомерційна організація «Центр независимых социологических исследований»	Соціологія
52	Недержавний освітній заклад «Академия по правам человека»	Громадянська освіта
53	Свердловська регіональна громадська організація «Сутяжник»	Правозахист
54	Приватний заклад в Калінінграді з адміністративної підтримки програм і проєктів Ради міністрів північних країн	Самоврядування
55	Міжрегіональна благодійна громадська організація «Центр развития некоммерческих организаций»	Освіта
56	Регіональна громадська благодійна організація з допомоги біженцям і мігрантам «Гражданское действие»	Правозахист
57	Міжнародна організація Transparency International (Росія)	Антикорупція
58	Регіональний фонд «Центр защиты прав средств массовой информации»	Свобода слова
59	Некомерційна організація «Институт развития прессы. Сибирь»	Свобода слова
60	Приватний заклад в Санкт-Петербурзі з адміністративної підтримки програм і проєктів Ради міністрів північних країн	Самоврядування
61	Єкатеринбурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
62	Фонд підтримки свободи преси	Свобода слова
63	Міжнародна громадська правозахисна організація «Человек и Закон»	Правозахист
64	Санкт-Петербурзька громадська правозахисна організація «Гражданский контроль»	Правозахист
65	Калінінградська регіональна громадська організація «Правозащитный центр»	Правозахист
66	Регіональна громадська організація «Общественная комиссия по сохранению наследия академика Сахарова»	Освіта
67	Автономна некомерційна організація «Московская школа гражданского просвещения»	Громадянська освіта
68	Інформаційна агенція MEMO.ru	Історична пам'ять
69	Некомерційна організація «Институт региональной прессы»	Свобода слова
70	Фонд «Институт развития свободы информации»	Свобода слова
71	Міжрегіональна громадська організація «Правозащитный центр «Мемориал»	Історична пам'ять/ правозахист
72	Калінінградська регіональна громадська організація «Экозащита!-Женсовет»	Екологія/Правозахист
73	Фонд сприяння захисту прав і свобод громадян «Общественный вердикт»	Правозахист
74	Євразійська антимонопольна асоціація	Консалтинг

Небажані організації

№	Назва рос/укр	Назва англ
1	Национальный фонд в поддержку демократии/ Національний фонд на підтримку демократії	The National Endowment for Democracy
2	Институт «Открытое общество»/«Інститут Відкрите суспільство»	OSI Assistance Foundation
3	Фонд «Открытое общество»/Фонд «Відкрите суспільство»	Open Society Foundation
4	Американо-российский фонд по экономическому и правовому развитию/ Американо-російський фонд з економічного і правового розвитку	U.S. RUSSIA FOUNDATION FOR ECONOMIC ADVANCEMENT AND THE RULE OF LAW
5	Национальный Демократический Институт Международных Отношений/ Національний демократичний інститут міжнародних відносин	National Democratic Institute for International Affairs
6	Инвестиционный фонд развития СМИ/ Інвестиційний фонд розвитку ЗМІ	MEDIA DEVELOPMENT INVESTMENT FUND
7	Корпорация «Международный Республиканский Институт»/ Корпорація «Міжнародний республіканський інститут»	International Republican Institute
8	Общественное сетевое движение «Открытая Россия»/ Громадський мережевий рух «Відкрита Росія»	Open Russia Civic Movement, Open Russia*
9	Открытая Россия/Відкрита Росія	OR Otkrytaya Russia
10	Институт современной России/Інститут сучасної Росії	Institute of Modern Russia, Inc
11	Черноморский фонд регионального сотрудничества/ Чорноморський фонд регіональної співпраці	The Black Sea Trust for Regional Cooperation
12	Европейская Платформа за Демократические Выборы/ Європейська платформа за демократичні вибори	European Platform for Democratic Elections
13	Международный центр электоральных исследований/ Міжнародний центр електоральних досліджень	International elections study center
14	Германский фонд Маршалла/Німецький фонд Маршалла	The German Marshall Fund
15	Тихоокеанский центр защиты окружающей среды и природных ресурсов/ Тихоокеанський центр захисту довкілля і природних ресурсів	Pacific Environment
16	Фонд «Свободная Россия»/Фонд «Вільна Росія»	Free Russia Foundation
17	Світовий конгрес українців	Ukrainian World Congress
18	Атлантический совет/Атлантична рада	Atlantic council
19	Человек в беде/Людина в біді	People In Need
20	Европейский фонд поддержки демократии/ Європейський фонд підтримки демократії	European Endowment for Democracy
21	Джеймстаунский фонд/Джеймстаунський фонд	The Jamestown foundation
22	Прект «Гармония»/ Проект «Гармонія»	Project Harmony
23	«Буддистское сообщество «Родники дракона»/ Буддійська спільнота «Джерела дракона»	Dragon Springs Buddhist Inc.
24	Врачи против насильственного извлечения органов/ Лікарі проти насильницького вилучення органів	Doctors Against Forced Organ Harvesting
25	Европейская ассоциация «Фалунь Дафа»/ Європейська асоціація «Фалунь Дафа»	The European Falun Dafa Association
26	Друзья Фалуньгун/Друзі Фалуньгун	Friends of Falun Gong Inc
27	Всемирный совет по спасению подвергаемых гонениям адептов «Фалуньгун»/ Світова рада із порятунку гнаних адептів «Фалуньгун»	Global Mission to Rescue Persecuted Falun Gong Practitioners
28	Коалиция по расследованию преследования в отношении Фалуньгун в Китае/ Коаліція із розслідування переслідувань щодо Фалуньгун в Китаї	Coalition to Investigate the Persecution of Falun Gong in China
29	Всемирная организация по расследованию преследований Фалуньгун/ Світова організація із розслідування переслідувань Фалуньгун	World Organization to Investigate the Persecution of Falun Gong
30	Пражский Центр Гражданского Общества/ Празький центр громадянського суспільства	Prague Civil Society Centre
31	Ассоциация школ политических исследований при Совете Европы/ Асоціація шкіл політичних досліджень при Раді Європи	Association of Schools of Political Studies of the Council of Europe

* такої організації не існує в британському реєстрі юридичних осіб

ЗМІ, що мають статус «іноземного агента»

№	Юрособи Назва
1	Голос Америки
2	Радіо Свобода
3	Idel. Реалії (Радіо Свобода)
4	Кавказ. Реалії (Північно-Кавказька служба Радіо Свобода)
5	Сибір. Реалії (Російська служба Радіо Свобода)
6	Татаро-башкірська служба Радіо Свобода
7	Північ. Реалії (Російська служба Радіо Свобода)
8	Крим. Реалії (Українська служба Радіо Свобода)
9	Телеканал «Настоящее время»
10	Фактограф
11	Чеська інформаційна агенція Medium Orient
12	Первое антикоррупционное СМИ
13	SIA Medusa project

№	Фізичні особи Ім'я	Фах
1	Лев Пономарьов	правозахисник
2	Людмила Савицька	журналістка
3	Сергей Маркелов	журналіст
4	Деніс Камалєгін	журналіст
5	Дар'я Апахончич	художниця-акціоністка

ЖИТТЯ НА ЗЕМЛІ
КОЛЬОРУ ВІЙНИ

ВІЙНА РОСІЇ ПРОДЬКІСТОРІЇ

**ІННА КРУПНИК
– ПОЗАШТАТНИЙ
ЖУРНАЛІСТ, ОГЛЯДАЧ
І КОПІРАЙТЕР.
ПОНАД 15 РОКІВ
ДОСВІДУ РОБОТИ
В МАРКЕТИНГУ
ТА РЕКЛАМІ ЯК У
ШТАТІ СИСТЕМНИХ
КОМПАНІЙ, ТАК І
ВІЛЬНИМ МАРКЕТИНГ-
ПІДПРИЄМЦЕМ.
СФЕРИ
ЖУРНАЛІСТСЬКИХ
ІНТЕРЕСІВ:
НАЦІОНАЛЬНЕ
ВІДРОДЖЕННЯ,
РЕФОРМИ,
ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ,
КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ,
МІКРОЕКОНОМІЧНІ
ПРОЦЕСИ В
УКРАЇНІ, ГЕНДЕРНА
РІВНІСТЬ. УЧАСНИК
КОНФЕРЕНЦІЙ,
ФОРУМІВ ТА
СЕМІНАРІВ З ПИТАНЬ
ПОЛІТИЧНИХ
ПРОЦЕСІВ І
РЕФОРМУВАННЯ
ЕКОНОМІКИ.**

Авдіївка, Красногорівка, Мар'їнка, Широкине, Гнутове, Попасна, Щастя, Піски. Топоніми Донбасу часто згадують в новинах про війну на сході України. Це лише мала частина з тих 155 населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення в Донецькій і Луганській областях.

За назвами містечок та селищ проглядають окремі людські долі та історії. Жахливі, пронизливі, життєствердні, інколи просто буденні. Статистика міжнародних організацій зараховує до жертв гуманітарної катастрофи й локального конфлікту на Донбасі близько 3,5 млн осіб. З них близько 1,8 млн осіб проживають на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Решта живе на територіях, підконтрольних Києву, сюди ж відносять близько 450 тисяч мешканців безпосередньо прифронтової зони. І в кожного з цих 450 тисяч мешканців червоної лінії розмежування щодня своя війна.

Війна за життя на землі кольору війни

38-річна Ірина Устимова, яка виїхала з Донецька у вересні 2014 року, поповнила лави місцевих учителів Авдіївки. Педагогів та медиків завжди обмаль у регіоні. У 2014-2015 роках спостерігався справжній бум у міграції населення до міст прифронтової зони. Приріст відбувся в середньому на 15% завдяки так званим «утікачам від війни та ДНР». Ці люди не поїхали вглиб України, а лише перемістилися в межах Донбасу. Тому пані Ірина навчає дітей

в одній зі шкіл Авдіївки від самого ранку аж до 8 вечора через стрімке зростання кількості школярів. Внутрішньо переміщені особи – тепер це окремих соціальний прошарок населення з найбільш густонаселеного регіону держави, яким був Донбас до війни. Станом на 4 січня 2021 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, на облік узято 1 459 170 переселенців (з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим).

73-річна пенсіонерка Раїса Тараненко з дуже постраждалого від обстрілів селища Зайцеве Бахмутського району Донецької області щодня дивиться на сліди від обстрілів на стінах свого будинку. До 2016 року її будинок перебував у так званій «сірій» буферній зоні Зайцевого. Тому пані Раїса встигла пожити за якихось 600 метрів від окопів бойовиків. Захисним бар'єром від снарядів слугували складені на зиму під стіною дрова. 2019 року у Зайцевому за кошти Норвезької ради у справах біженців в Україні (NRC) розпочато ремонтні роботи будинків, що постраждали від обстрілів. Передовсім відновлення стосуватиметься будинків пенсіонерів, які становлять 35-40% населення прифронтових зон. Отримати компенсацію за зруйноване житло або нове житло для постраждалих допомагають військово-цивільні адміністрації цих містечок. Життя у прифронтовій зоні стало більш мирним, інтенсивність обстрілів набагато менша. Але достатньо грошей на ремонт будівель не виділяється через те, що це червона зона. Тому гіпотетично всі вкладені гроші можуть бути втрачені через можливі руйнування.

70-річний Микола Юшков з Майорська постійно ходить у гості до доньки, яка з родиною мешкає на підконтрольній бойовикам території. Щодня 427-кілометрову лінію розмежування в 5 пунктах пропуску перетинають близько 30 тисяч «туристів» в обох напрямках. Хтось із метою провідати рідню, яку розділила війна. Хтось, щоб отримати пенсію чи соціальні виплати. Хтось, щоб закупити або продати продукти. Інколи навіть люди похилого віку змушені брати участь у такого роду схемах заробітку на їжі. Годі й казати, що це не завжди буває безпечним. 80-річна Марія Крисленко щодня вистояє багатогодинні черги на КПВВ та перевозить найнеобхідніші харчові продукти зі Станиці Луганської до Луганська, де мешкають її онуки. «Я у 2013-му збиралася вже помирати. Боліла спина, ноги не ходили. А тепер чотири роки війни кручусь, без мене й онуки помруть», – каже пані Марія. Станом на 30 серпня 2015 в Станиці Луганській залишалося близько 600 мешканців. На січень 2020 через внутрішню міграцію в селищі проживало вже близько 12 000 осіб.

Родина Семенюків із Жованки, чоловік та дружина, пережили травматичний досвід викрадення бойовиками та нелегкого повернення додому. Цю патріотично налаштовану сім'ю бойовики угруповання ДНР викрали на початку 2015 року. У той час Жованка також була «сірою зоною», й туди спокійно проникали російські гібридні сили. Семенюків вивезли у Єнакієве, били, знущалися. Але, на щастя, зрештою відпустили. Після цього родина виїхала у Полтавську область. Коли ж Жованку повні-

стю зайняла українська армія, вони повернулися додому. Після таких історій страх знову бути викраденими ще довго жив у багатьох прифронтових будинках та окупованих територіях.

Є й колективна історія. Учні місцевого ПТУ шахтарського містечка Гірняк протягом найтяжчих 2014-2015 років регулярно зафарбовували по місту російські написи. У перші роки війни вони в рідному місті були майже єдиним осередком українськості. Тією проукраїнською меншістю, яка замальовувала проросійську пропаганду. У перші роки війни підлітки та вчителі ПТУ часто не знаходили підтримки й розуміння у більшості містян. Зараз ситуація змінюється. «Люди не сліпі, хоч і зазомбовані російською пропагандою. Бачать, що дає Україна, а що ДНР. Поступово наворачтаються на своє, українське. Навіть приходять у наш клуб при ПТУ поговорити про життя при фронті» – каже 17-річний Микола Дражний.

Комусь із цих 450 тисяч мешканців прифронтової зони довелося стати наполегливішими, рятуючись від тяжкого життя. Василь Готко, чий автомобіль було знищено обстрілами у Маріуполі у січні 2015 року, досі активно бореться за отримання компенсації з боку держави. А Наталя Красна, яка разом із сім'єю покинула небезпечне Широкине, пройшла крізь кілька кіл пекельного заробітчанства, перш ніж заснувала свою справу в Маріуполі. Жінка стверджує, що якби не війна, вона не знайшла б усіх тих чудових людей, із якими вони разом стають на ноги як підприємці нової Донеччини.

Події на Сході змусили багатьох мешканців Донеччини стати більш соціально активними, навчитися робити свій внесок у життя громади. Відстоювати

право на гідне життя, контролювати місцевий бюджет, втілювати громадські ініціативи їх вчать на тренінгах, організованих у рамках грантових проєктів. Наприклад, проєкт «Посилення спроможності членів громад впливати на органи місцевого самоврядування в містах прифронтової зони України» стартував наприкінці 2020 року й буде реалізований у 8 прифронтових містах. З 2010 року у прифронтовому регіоні не проводилися місцеві вибори, зокрема вибори минулої осені. На цих територіях діють військово-цивільні адміністрації, голови яких не обираються, а призначаються. Щоб запобігти створенню автократії управління, члени місцевих громад мають бути залучені до процесу ухвалення рішень, до реалізації інтересів і потреб прифронтових міст. «Ми живемо на лінії вогню. Чим це закінчиться для нас, ніхто не знає. У нас немає іншого виходу, як бути постійно в тонусі. Щоранку прокидаючись, ми маємо ставити собі питання: «А що я зробив для того, щоб моє місто стало хоч трохи краще, доки йде війна?». Якщо сісти і скласти руки, то «під лежачого активіста бюджетні гроші не течуть», – коментує одна з учасниць тренінгу з Торецька.

Багато життів прифронтової зони обірвалося. За даними місії ООН із прав людини, в Україні з початку збройної агресії Російської Федерації на Донбасі загинули 3375 цивільних. Понад 7 тисяч цивільних зазнали поранень. Смерті цивільних – це 25-26% смертей від загальної кількості загиблих (3375 з 13 100 – 13 300). За роки війни це співвідношення суттєво змінилося: з 33-34% у 2014 році до 4-5% у 2019-2020 роках. Найнижчою за весь період конфлікту на Донбасі кількість жертв серед мирних мешканців була у 2019 році. Найстрашніше, що з початку бойових дій на Донбасі (з квітня 2014 року по

серпень 2020 року) жертвами мін і вибухівки стали щонайменше 42 дитини. Через активний конфлікт досі неможливо реалізувати план розмінування, на який може знадобитися не менше 25-30 років. З початку російської агресії сукупна площа замінованих районів складає близько 7 тисяч квадратних кілометрів на підконтрольній території та близько 14 тисяч квадратних кілометрів на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим.

Деякі мешканці прифронтових міст живуть творчо, незважаючи на близькість фронту. Знімають аматорське кіно. Стають героями професійних документальних фільмів. Так, Ганна Гладка з Красногорівки, мати чотирьох дітей, стала героїнею документальної стрічки Ірини Цілик «Земля блакитна, ніби апельсин». Фільм здобув премію за найкращу режисуру документального фільму на американському кінофестивалі «Sundance Film Festival» в 2020 році. «Земля» – це фільм у фільмі. Режисерка цілий рік спостерігала за мамою Ганною та її старшою дочкою Мирославою, які знімали своє аматорське кіно про повсякденне життя у прифронтовій зоні. «Насправді наш фільм не про війну, вона виступає тут лише тлом. Це фільм про дорослішання. Про балансування між війною та миром. Про самотерапію за допомогою кіно. І про багато інших речей, які можуть бути близькими та зрозумілими різним людям у світі», – каже режисерка Ірина Цілик в інтерв'ю виданню Moviegram. Попри сюрреалістичне поєднання світів мистецтва й війни, фільм вийшов не задраматизований. Тут демонструються різні веселі сцени з життя родини, немає гучних «народних» міркувань про розв'язання воєнних конфліктів чи звинувачень на

адресу влади. Впоратися з неприємним досвідом війни героєм допомагає кінематограф. Відверто про власні враження від війни у фільмі Цілик діти та мама Ганна говорять тільки в кадрах, де вони беруть інтерв'ю один в одного. Режисерка в інтерв'ю виданню «The Village» зазначає: «Історіями саме таких людей мені й хочеться ділитися. Українці дуже різні, нам властиво себе жаліти, більше зосереджуватися на проблемах. Але поруч є безліч людей, які викликають у мене захоплення. Тим, як вони беруть у руки своє життя й не просто живуть, а примудряються йому радіти. Такі люди мені страшенно імпонують, саме про них мені хочеться розповідати».

Аматорський фільм «2014» Мирослави Трофимчук, доньки Ганни Гладкої, вже демонстрували на двох фестивалях («Відкриті ночі» та «Бардак»). Мир у прифронтових зонах досі дуже крихкий. Солдати ЗСУ й надалі змушені забезпечувати місцевих продуктами харчування і надавати медичну допомогу. Воєнні дії та обстріли не припиняються з ворожого боку навіть в умовах нинішнього перемир'я. А з проблем нижчого порядку найбільш критичними є доступ до медичних послуг, швидкої допомоги, брак кадрів, стан доріг, транспортне сполучення, перетин лінії розмежування, зростання цін на вугілля, дрова та комунальні послуги.

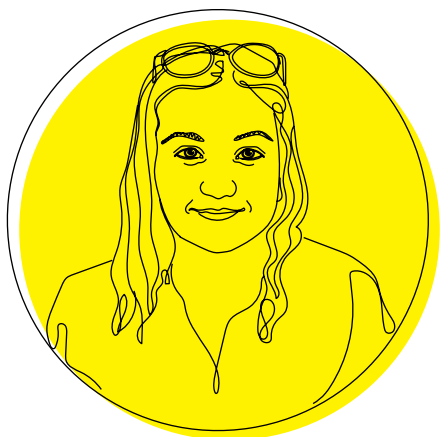
Але прифронтна зона для 450 тисяч людей давно стала місцем справжнього життя. Життя з надією на краще, зі своїми малими перемогами та побутовою круговертю, із поступовим зростанням громадської свідомості. І всі вони, мешканці донбаських прифронтових сіл та міст, обов'язково й остаточно виграють свою війну. Війну за життя на землі кольору війни.

Є й колективна історія. Учні місцевого ПТУ шахтарського містечка Гірняк протягом найтяжчих 2014-2015 років регулярно зафарбовували по місту проросійські написи. У перші роки війни вони в рідному місті були майже єдиним осередком українськості. Тією проукраїнською меншістю, яка замальовувала проросійську пропаганду.

КАМПАНІЯ

КАМПАНІЯ
#STOPRUSSIANBRUTALITY
#STOPRUSSIANBRUTALITY

**ІВАННА МАЛЬЧЕВСЬКА – ПРОЄКТ-МЕНЕДЖЕР ПРОМОУТ УКРЕЙН,
ІНІЦІАТОР КАМПАНІЇ
#STOPRUSSIANBRUTALITY**

Понад 7 років на Східному кордоні Європи триває війна, що вже забрала життя тисяч людей. Усі, хто постраждав від наслідків війни, не на словах знають, що таке цінність держави, свободи, культури й самовизначення.

Уже понад 7 років українці з дня у день ціною власних життів захищають усю Європу від збройної агресії Росії.

Та чи пам'ятає про це Європа?

26 лютого, у День спротиву окупації Криму, ми розпочали масштабну кампанію #StopRussianBrutality – флешмоб-нагадування світу, високопосадовцям, членам Європарламенту, ПАРЄ, ОБСЄ, НАТО та інших інституцій про продовження війни Росії проти України, незаконну збройну окупацію Криму, численні порушення прав людей, примусове переселення та репресії проти українців на окупованих територіях.

У рамках кампанії понад 2 000 високопосадовців у всій Європі отримали паперові листівки, на яких зображено, як агресія Росії хвилює крові «накрила» Донбас, оточила Крим та запламувала європейські держави. Цим зображенням ми ще раз нагадуємо про продовження війни, про продовження злочинів, про продовження порушення міжнародного права і про спільну участь кожної держави в боротьбі з агресією Росії.

Флешмоб тривав до 16 березня – Дня фіктивного референдуму в Криму під дулами російських автоматів, – нам вдалося охопити понад **2 000 000 людей!**

До акції долучилися **євродепутати**, зокрема: Андрюс Кубілюс, Роберт Бедронь, Джозе Рамон Бауза, Раса Юкнявічене, Вітольд Вашиковський, Сандра Калнієте, Даце Мелбарде, Віола фон Крамон, Міхаель Галер, Марек Балът.

3 українських народних депутатів приєдналися Софія Федина, Ірина Геращенко, Михайло Бондар, Наталія Піпа, Андрій Осадчук, Роман Лозинський, Галина Васильченко, Марія Мезенцева.

Кампанію підтримали Місія України при НАТО, Посольство України в Киргизстані, Посольство України в Бельгії, Посольство України в Бразилії.

Публічну підтримку кампанії висловила Місія Литви при ОБСЄ, зазначивши, що підтримує Україну й робитиме це щодня і постійно, доки Росія не припинить незаконну анексію Криму та територіальна цілісність і незалежність України буде відновлена».

**16 березня
політичну
площину
сколихнуло
публічне
листування
євродепутатки
Сандри Калнієте
з Головою
Меджлісу
кримсько-
татарського
народу Рефатом
Чубаровим.**

До акції долучилися також наступні громадські організації: Texty.org.ua, VoxUkraine, EuromaidanPress, Центр Громадських свобод, Ukraine/World, Center for Public Diplomacy, Institute of Democratization and Development, Prisoners Voice та кампанія Let My People Go.

Не менш важливою також була участь **громадських активістів і лідерів думок**, серед яких директор Мартенс Центру Роланд Фройденштайн, журналісти Віталій Портников та Тарас Березовець, президент бізнес-клубу Сергій Гайдайчук, бізнесмен та інфлюенсер Роман Салабай, колишній політ'язень Кремля Роман Сущенко, колишній головний військовий прокурор України Віктор Чумак, экс-речник делегації ЄС в Україні Давід Стулік та Голова Меджлису кримськотатарського народу Рефат Чубаров.

16 березня політичну площину сколихнуло **публічне листування євродепутатки Сандри Калнієте з Головою Меджлису кримськотатарського народу Рефатом Чубаровим**. У своєму листі пані Сандра висловила рішучу підтримку усьому кримськотатарському народу та Українській державі й побажала сил у боротьбі проти агресії Росії.

З листа Сандри Калнієте:

«Рефате, я абсолютно впевнена, що український народ ніколи не здасться й не поступиться анексії Криму. Цей жорстокий вчинок ніколи не буде визнаний кримськими татарами, яких вдруге за одне століття було вислано.

Ви повинні пам'ятати, що ви не самотні, оскільки цей акт агресії та порушення міжнародного права російським режимом був засуджений ЄС, США, Канадою та іншими членами міжнародної спільноти, які закликають відновити територіальну цілісність України. Поки це повернення території не відбудеться, Кремль і надалі буде суворо під санкціями».

З листа Рефата Чубарова:

«Як і Ви, я вірю в те, що справедливість, правда й міжнародне право зможуть подолати зло. Не доводиться сумніватися у тому, що державний суверенітет України над Кримом і прилеглими акваторіями Чорного та Азовського морів буде відновлено, а Російська Федерація понесе повною мірою відповідальність і покарання відповідно до міжнародного законодавства за вчинені та здійснювані нею злочини на тимчасово окупованій території Криму і на території окремих районів Донецької та Луганської областей».

Відтак у річницю жахливих злочинів Росії проти України – окупації та референдуму – команді Промоут Юкрейн за широкої підтримки євродепутатів, народних депутатів, громадських організацій, дипломатичних представництв та громадськості вдалося нагадати про продовження війни, про продовження вбивств, обстрілів, порушень прав людей, незаконних ув'язнень, примусове

26 лютого,
у День спротиву
окупації Криму,
ми розпочали
масштабну
кампанію
#StopRussianBrutality
– флешмоб-
нагадування
світу,
високопосадовцям,
членам
Європарламенту,
ПАРЕ, ОБСЄ,
НАТО та інших
інституцій про
продовження
війни Росії проти
України,
незаконну
збройну
окупацію Криму,
численні
порушення
прав людей.

переселення та репресії, за які відповідальна лише одна держава – Росія.

На жаль, із фактичним завершенням кампанії не завершується війна та окупація, відтак ілюстрація та тег #StopRussianBrutality залишаються актуальними.

Використовуйте їх, коли Росія наступного разу вчинить черговий злочин – чи то обстріл на Донбасі, чи то чергове незаконне ув'язнення кримських татар, чи черговий кібернапад, чи дезінформацію.

Злочини Росії мають бути поміченими. Росія повинна понести покарання.

Лише таким чином ми зможемо відновити територіальну цілісність і незалежність України, а відтак – територіальну цілісність та незалежність усієї Європи!

Дякуємо кожному з вас, хто підтримував кампанію і сприяв її поширенню! Разом ми зможемо **#StopRussianBrutality!**

**РЕЗУЛЬТАТИ
ОНЛАЙН-
ОПИТУВАННЯ
ЩОДО
СТАВЛЕННЯ
НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНИ ДО
ПАСПОРТІВ
ВАКЦИНАЦІЇ, ЇХНЄ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
ГАРАНТІЇ АБО
ЗБЕРЕЖЕННЯ
ДЕМОКРАТІЇ,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ**

ПАСПОРТИ ВАКЦИНАЦІЇ

Уже понад 15 років за ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я наприкінці квітня проходить Всесвітній тиждень імунізації.

Цього року, окрім просування планової імунізації, Всесвітній тиждень імунізації зосередився на вакцинах проти COVID-19 та вакцинації. Кампанія проходила під лозунгом «Вакцини зближують нас» і мала на меті зміцнення солідарності та довіри до вакцинації як суспільного блага.

Також у Європейському Союзі ініційовано запровадження «паспорта вакцинації» – так званого «Цифрового зеленого сертифіката», який має слугувати доказом щеплення вакциною проти Covid-19, негативного результату тесту чи нещодавнього одужання.

Щоб зрозуміти, чи запровадження схожої ініціативи в Україні може бути доречним, Промоут Юкрейн провела онлайн-опитування населення України та загалом україномовної аудиторії стосовно паспортів вакцинації, їх значення для гарантії або збереження демократії, забезпечення прав і свобод людини.

Методологія дослідження. Опитування проводилося в період з 26.04 по 29.04.2021 року, з використанням методу CAWI та застосуванням функціоналу google-forms. Посилання на опитування було розміщено на сайті Promote Ukraine, сторінках Facebook та надсилалось на пошту зацікавлених осіб. В опитуванні взяли участь 672 респонденти віком від 18 до 65 років і старші.

Розробка інструментарію та обробка інформації здійснювалася за підтримки науково-дослідного Інституту

соціологічних досліджень «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана».

Отримана соціологічна інформація має описовий характер та відображає узагальнене ставлення україномовної аудиторії до паспортів вакцинації, їх значення для гарантії або збереження демократії, забезпечення прав і свобод людини.

В опитуванні взяли участь 672 респонденти, з них - 69,35% жінок та 30,65% - чоловіків. Найактивнішими були вікові категорії від 41 до 55 років та від 29 до 40 років (44,79% й 40,78% відповідно).

17,26% учасників опитування перехворіли на COVID-19 (мають лабораторне підтвердження), 23,51% також перехворіли (мали симптоми, але тест не робили). 41,52% не хворіли на COVID-19, а 17,71% було важко відповісти на це питання.

Найближче оточення 45,24% респондентів перехворіли на COVID-19 (мають лабораторне підтвердження), 15,63% зазначили, що їхні близькі (діти, батьки, колеги, сусіди) також хворіли на COVID-19, судячи з симптомів, але тест не робили. У 16,36% оточення респондентів з COVID-19 ще не стикалися, 9,97% було важко відповісти на це питання, а 12,80% зазначили, що не бажають відповідати на це питання.

Далі у таблицях наведений розподіл відповідей на питання від Промоут Юкрейн. Крім того, респонденти залишили сотні коментарів, скориставшись запропонованими для деяких питань варіантами відповіді «Інше». Ми подаємо на означення найтипівші з них.

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Вакцинація від грипу для Вас:» у %**

Звичайна річ, роблю і планую робити	9,82
Робив/робила	7,29
Не робив/не робила	75,45
Важко відповісти	7,44

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Традиційна вакцинація (від визначеного стандартного
переліку хвороб) та вакцинація від COVID-19» у %**

Різні речі	31,55
Однаково необхідно речі	20,54
Однакове безглуздя	41,22
Важко відповісти	3,87
Інше	2,82

Подані варіанти «інше»:

- Вакцина від COVID-19 недостатньо досліджена
- Вакцина від COVID-19 не потрібна взагалі

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Вакцинація від COVID-19 для Вас – це:» у %**

Особиста справа кожного (захист себе)	34,82
Справа суспільства (захист оточуючих)	19,35
Взагалі не потрібна	41,22
Важко відповісти	0,89
Інше	3,72

Подані варіанти «інше»:

- Вакцина потрібна, якщо вона є дієвою. Але не можна примушувати вакцинуватися всіх, бо є багато людей з протипоказаннями
- Комерційна і соціополітична афера
- Необхідна лише групам ризику і лише після усіх етапів випробувань

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Заради чого Ви згодні вакцинуватися від COVID-19
(оберіть 2 найбільш вагомні причини для Вас)» у %
(сума перевищує 100%, скільки респонденти могли обрати декілька варіантів)**

Щоб подорожувати	13,6
Щоб відвідувати публічні місця	5,6
Щоб відвідувати роботу	4,1
Щоб захистити себе	26,9
Щоб захистити інших	16,8
Не згоден вакцинуватися	64,7
Важко відповісти	2,9

Подані варіанти «інше»:

- Не погоджусь, бо це - порушення прав людини!
- Не погоджусь ні за які гроші
- Заради всіх вище зазначених пунктів, але тільки у випадку з до кінця вивченою протестованою вакциною без побічних ефектів
- Це вибір кожної людини

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи готові Ви вакцинуватися від COVID-19 щопівроку,
якщо буде потреба?» у %

Так	14,73
Скоріше так, ніж ні	8,63
Скоріше ні, ніж так	6,10
Ні	35,57
Важко відповісти	2,68
Проти вакцинування взагалі	32,29

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи готові Ви вакцинувати своїх дітей від COVID-19?» у %

Так	13,10
Скоріше так, ніж ні	8,04
Скоріше ні, ніж так	3,27
Ні	34,52
Важко відповісти	2,98
Проти вакцинування взагалі	31,40
Не маю дітей	6,70

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Відповідальність за кількісні показники вакцинування населення
(вакцинувати до 70% населення до кінця певного періоду) це –
відповідальність» у %

Держави	27,23
Міжнародних організацій типу ВОЗ	4,32
Виробників вакцин	5,51
Кожного громадянина	18,15
Інше	21,87
Важко відповісти	22,92

Подані варіанти «інше»:

- Вакцинуватись чи ні - це вибір кожної людини, тому і відповідальність кожен бере на себе. Тому ніхто не має права спонукати чи залякувати вакцинацією!
- Глобалістів
- Держава повинна забезпечити кожному охочому можливість вакцинуватися тією вакциною, яку той/та забажає.
- Добровільно, не мають права примушувати!
- Погоджуватись на вакцину - це безвідповідальність щодо свого здоров'я, і загроза здоров'ю оточуючих
- Поняття колективного імунітету було запроваджене за 30 років до початку вакцинації. Тому розмови про 70% - це міф
- Про відповідальність тут мова йти не може. Потрібно мати довіру до держави, ВОЗ і медицини, щоб брати відповідальність. А довіри немає.
- Просто бізнес.

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Відповідальність за якісні показники вакцинування населення
(зменшення захворюваності на COVID-19 на фоні відсутності ускладнень
від щеплення) це – відповідальність» у %

Держави	27,53
Міжнародних організацій типу ВОЗ	6,10
Виробників вакцин	21,73
Кожного громадянина	10,12
Інше	15,17
Важко відповісти	19,35

Подані варіанти «інше»:

- Відповідальність треба нести за побічні ефекти.
- Всі повинні нести відповідальність
- За побічні дії повинні відповідати лікарі-агітатори та виробники вакцин
- Кількість щеплень не має відношення до рівня захворюваності.
- Особиста справа кожного
- Це вибір кожної людини

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи влаштує Вас фінансова компенсація за погіршення здоров'я
та/чи втрату працездатності у випадку «невдалого» вакцинування
у вигляді побічних ефектів?» у %

Так	11,31
Скоріше так, ніж ні	7,44
Скоріше ні, ніж так	5,21
Ні	68,90
Важко відповісти	7,14
Не знаю про таке	-

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Якому джерелу інформації про стан здоров'я нації та перебіг
вакцинації населення Ви найбільше довіряєте:» у %

ВООЗ	19,64
Національним органам охорони здоров'я	6,25
ЄС	8,04
Сайти новин	4,46
Соціальні мережі	12,50
Друзі, сусіди, знайомі	14,14
Інше	34,97

Подані варіанти «інше»:

- Міжнародні дослідження
- Адекватним лікарям
- Аналіз всіх джерел
- Власні спостереження
- Жодному джерелу! Суцільні маніпуляції і пропаганда

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Коли перебуваєте у громадських місцях чи важливо для Вас, щоб поруч були вакциновані від COVID-19 люди?» у %

Так	18,01
Скоріше так, ніж ні	8,04
Скоріше ні, ніж так	4,02
Ні	66,82
Важко відповісти	3,11

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи почувалися б Ви безпечніше, будучи щепленим від COVID-19, якщо б у громадському місці поруч з Вами кашляла інша людина?» у %

Так	15,77
Скоріше так, ніж ні	8,91
Скоріше ні, ніж так	4,32
Ні	58,04
Важко відповісти	12,95

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Як би Ви хотіли ідентифікувати поруч з собою вакциновану людину?» у %

Спеціальний браслет чи інші зовнішні атрибути (на одязі, на руці тощо)	3,57
Через мобільний додаток (з урахуванням вимог до захисту персональних даних)	2,53
Паспорт вакцинації (паперовий або цифровий), який можна показати на вимогу	7,29
Татування на видному місці	1,19
Ніякого ідентифікатора не потрібно	71,58
Важко відповісти	2,68
Інший ідентифікатор	11,16

Подані варіанти «інше»:

- Злочинно навіть пропонувати таке!
- Нема сенсу ідентифікації, бо дієвість вакцини невідома

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи підтримуєте Ви ідею введення паспорта вакцинації для вільного пересування світом, як до пандемії?» у %

Так	15,63
Скоріше так, ніж ні	7,44
Скоріше ні, ніж так	2,53
Ні	73,66
Важко відповісти	0,74

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи підтримуєте Ви ідею введення паспорта вакцинації для вільного відвідування музеїв, ресторанів, перукарень, магазинів?» у %

Так	11,46
Скоріше так, ніж ні	5,80
Скоріше ні, ніж так	2,98
Ні	78,12
Важко відповісти	1,64

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«На Вашу думку, паспорт вакцинації має містити інформацію про» у %

Всі щеплення, передбачені та рекомендовані МОЗ	12,80
Тільки щеплення від COVID-19	11,76
Паспорт вакцинації не потрібен взагалі	66,96
Важко відповісти	2,83
Інше	5,65

Подані варіанти «інше»:

- Жодного паспорта. Кожен має сам підтримувати свій імунітет натренованим.
- Знаючи нашу корупцію, я не вірю у ніякі паспорти і дійсно, це проти свобод громадян. Але якщо це буде потрібно для подорожей, то буду намагатися здобути паспорт, скоріше за все.
- Паспорт вакцинації - це запорука сегрегації суспільства за медичною ознакою.
- Паспорт вакцинації - це порушення прав людини!

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи боїтеся Ви, що інформація з Вашого паспорта вакцинації може бути використана для інших цілей?» у %

Так	19,49
Скоріше так, ніж ні	6,41
Скоріше ні, ніж так	8,48
Ні	13,24
Важко відповісти	3,72
Не планую його оформлювати	48,66

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи вважаєте Ви, що інформація про щеплення має бути прирівняна до персональних даних та захищатися відповідним чином?» у %

Так	54,91
Скоріше так, ніж ні	4,47
Скоріше ні, ніж так	4,91
Ні	20,98
Важко відповісти	14,73

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Як, на Вашу думку, паспорти вакцинації співвідносяться з правами людини?» у %

Порушують права людини	68,45
Порушують, але це тимчасово	4,02
Порушують права невакцинованих людей, але це їх вибір	10,86
Не порушують права людини	12,65
Важко відповісти	4,02

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Ваше ставлення до тих, хто підтримує паспорти вакцинації?» у %

Підтримую	19,20
Нейтральне	23,21
Засуджую	51,79
Важко відповісти	5,80

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Що для Вас страшніше?» у %

Заразити інших COVID-19	11,90
Заразитися від інших COVID-19	18,15
Важко відповісти	30,51
Інше	39,44

Подані варіанти «інше»:

- Коли примушують колоти вакцину проти волі людини!
- Бачити поділ суспільства через COVID-19
- Найстрашніше - це медичний терор, який зараз впроваджують у світі.
- Найстрашніше - це коли не вистачає вакцин для всіх
- Недотримання прав і свобод людини
- Остаточно перетворитися у безправного раба
- Онкологічні хвороби
- ГМО продукти

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи перехворіли Ви на COVID-19?» у %

Так (є лабораторне підтвердження)	17,26
Так (симптоми, але тест не робився)	23,51
Ні	41,52
Важко відповісти	17,71

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Чи перехворіли Ваші близькі (діти, батьки, колеги, сусіди) на COVID-19?» у %

Так (є лабораторне підтвердження)	45,24
Так (симптоми були, але тест не робили)	15,63
Ні	16,36
Важко відповісти	9,97
Не бажаю відповідати	12,80

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Ваш вік:» у %**

18-28	6,99
29-40	40,77
41-55	44,78
56-65	4,61
66 та старше	2,83

**Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Ваша стать:» у %**

Жіноча	69,35
Чоловіча	30,65

Зворотний зв'язок на шпальтах наступного
випуску або на сторінці журналу
<https://www.promoteukraine.org/uk/zhurnal/>
вітається!

*Підготували
Юлія Горбова та
Євгенія Коломієць-Людвіг*

CEO CLUB UKRAINE

**INTELLECTUAL CLUB
FOR BUSINESS OWNERS**

**+38 044 22 888 13
info@ceoclub.com.ua
ceoclub.com.ua**

МАЙСТЕР ІНСТРУМЕНТІВ, НА ЯКИХ ГРАЛИ НАШІ ПРЕДКИ

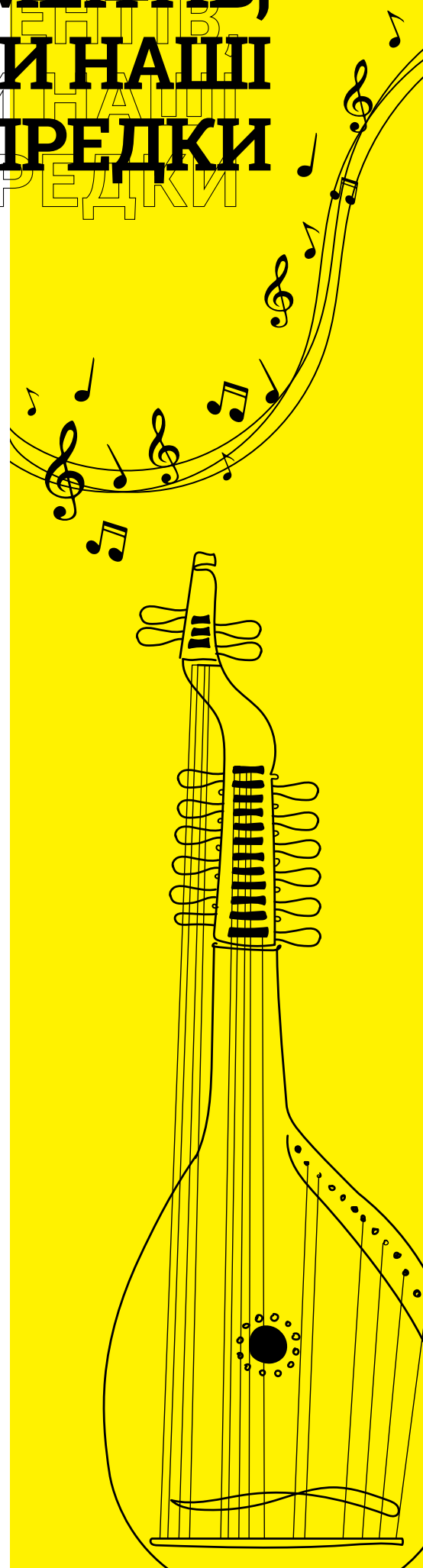
КУДРІТНІ

**НАТАЛІЯ РІЧАРДСОН –
ЖУРНАЛІСТ, РЕДАКТОР
ЖУРНАЛУ «ОГЛЯД
УКРАЇНА БРЮССЕЛЬ»**

Сімейний виступ Віксніних

Відродити й популяризувати автентичні музичні інструменти України – таке непросте завдання поставив перед собою Вадим Вікснін. Цей київський майстер виготовляє колісні ліри, кобзи, цимбали, бандури, але, мабуть, найбільше може пишатися тим, що воскрешає такий забутий інструмент, як торбан. А донька митця – Марія – є єдиною у світі, хто грає на торбані в класичному стилі.

Музикою в роді Віксніних, а також Шевченків (по материнській лінії) займалися ще діди-прадіди, батько та дядько Вадима були відомими в Радянському Союзі скрипкових справ майстрами, прадід, бабуся та дідусь – музикантами... Митець присвятив усе життя ремонту, реставрації та виготовленню класичних музичних, а останні 13 років – старовинних інструментів. Читачу, поклавши руку на серце, чи знаєте ви різницю між торбаном, лютнею та кобзою? Так от, ви не одні такі в Україні, не кажучи вже про інші країни. Між тим, любі читачі, ваші прапрабабусі-дідусі якщо не грали, то принаймні знали, як виглядали ці інструменти.

Музичні інструменти України: трохи історії

До революції 1917 року в Україні були професійні музиканти, які грали й на бандурі, й на колісній лірі, й на торбані, й на кобзі. Чомусь усіх цих людей зараз часто називають кобзарями, а деякі українські автентичні інструменти приписали до московських: ті самі

Марія й Дарина з торбаном та флейтою на святі писанок

столові гуслі були дуже популярними саме в Україні, на них учили грати, серед іншого, в церковноприходських школах. Донський рилей також не російського походження: це – українська ліра, інакше реля, адже цей інструмент має дві струни «ля» та одну «ре». На цій лірі полюбляли грати реєстрові козаки. Коли інститут козацтва почали знищувати й козаки поїхали на Дон, то захопили з собою свою улюблену релю.

Торбан в Україні також вельми шанували. Наприклад, в одній дореволюційній статті йшлося про конкурс на краще оповідання, і призом для переможця були тримісячні курси навчання на торбані. На торбані грали гетьмани Розумовський та Дорошенко – їхні інструменти можна побачити в музеях у Відні та у Дрездені. Слід в історії залишили кілька виконавців-віртуозів на торбані. Це – три покоління Відортів родом з Австрії, які проживали в Україні з кінця 18 сторіччя: Грегор, його син Каетан та онук Франц. У 19 сторіччі відомим українським музикантом був Тимко Падура – якого радянська влада вважала міфічним торбаністом. Утім, реальність його існування доводить хоча б той факт, що Вадим Вікснін знайшов у бібліотеці Вернадського видання нот Падури, яке вийшло друком у Львові у середині 19 сторіччя. За словами Вадима, нині в Росії погодилися з тим, що Падура таки був, але кажуть, що він усе писав для фортепіано, а не для торбана. Ще один український торбаніст і лютніст, співак і композитор Тимофій Білоградський – свого часу, у 18 сторіччі, відомий на весь світ – вважався російським музикантом: очевидно, через те, що працював у Петербурзькій придворній співочій капелі. За деякими свідченнями, на одному з концертів Білоградського був присутній Йоганн Себастьян Бах, який був у такому захваті від гри українського виконавця, що написав спеціально для нього 6 лютневих сюїт.

Електрокобза та бас-кобза, виготовлені на замовлення для рок-групи

*Митець
присвятив усе
життя ремонту,
реставрації та
виготовленню
класичних
музичних, а
останні 13 років
– старовинних
інструментів.*

Торбан, лютня та бандура в сучасній Україні

«Про торбан сучасне покоління може знати тільки те, що написав Микола Лисенко у статті про останнього з династії торбаністів Відорта. До нього торбан тримали як лютню, а Відорт грав на торбані як на німецькій цитрі – коли інструмент лежить на колінах і грають двома руками зверху. Це дуже цікава школа, яка була більш поширена в Росії, ніж в Україні. Але там її знищили разом з торбаном після конфлікту між Мазепою та Петром Першим», - розповідає Вадим.

За роки незалежності України інтерес до автентичних музичних інструментів збільшився, але не так уже й суттєво. У дитячих музичних школах вчать грати на чернігівській бандурі, яку пан Вікснін називає сталінкою: саме за часів Сталіна для України придумали цей музичний інструмент, який до автентичної української бандури не має стосунку. І сьогодні навіть професійні музиканти на класичних інструментах трохи

соромляться української кобзи, лютні чи торбана. Що примітно – міністерство культури Росії за власною ініціативою вийшло на пана Віксніна й запропонувало понад 20 грантів на виготовлення музичних інструментів, а український Мінкульт на запити митця щодо фінансування різних проектів узагалі не відповідає.

Донський рилей

Віксніни: раніше й зараз

Вадим Вікснін належить до четвертого, а його діти, відповідно, вже до п'ятого покоління музикантів. Прадід по материнській лінії Кіндрат Шевченко разом з бабусею, дідусем та братом бабусі створили квартет бандуристів і їздили з концертами по всій Україні. У 30-ті роки минулого сторіччя бабуся Марія Кіндратівна Шевченко та дідусь Григорій Микитович Підгорний поїхали працювати в Росію. Чому? В Україні в ті часи артистам дозволялося давати 10 концертів на місяць максимум, а в Росії – 21 концерт на місяць мінімум. Відчуйте різницю. А бандуристи Шевченки працювали заповзято, могли по 2-3 концерти на день відпрацювати. Вони обїздили весь Радянський Союз зі своїми виступами. А під час Другої світової війни дідуся забрали на фронт. Звідки повернувся, але разом з фронтовою подругою. Бабуся залишилася у Владивостоці з маленькою донькою (мамою Вадима), згодом зустріла бандуриста з Полтави (Миколу Івановича Явдоченка), за якого вийшла заміж уже після війни. Дует бандуристів Шевченко-Явдоченко багато працював: під час війни давали концерти у прифронтовій смузі та в шпиталях, а в мирний час працювали в Казахстані, де мешкає багато етнічних українців. «Їх там називали дуєтом Тараса та Одарки, посміхається Вадим. – Не знаю, чому саме ці імена. Я маю таке фото: дві вантажівки з відкинутими бортами поставили поруч, це така сцена. Фото зроблено зі спини виконавців – тобто, видно, що перед ними степ і натовп аж до лінії обрію. Вони завжди співали український репертуар, слухачі особливо чекали на виконання «Дум» Тараса Шевченка. Пізніше бабуся та дідусь переїхали жити до Челябінська – з тієї банальної причини, що місцева філармонія дала їм квартиру».

Прадід по батьківській лінії Віксніних - балтійський німець Ріхард Карлович Франк був скрипкових справ майстром і скрипалем, який з примхи долі опинився на півночі Росії. Батько Вадима Роман та дядько Роберт також виробляли скрипки й славилися своєю майстерністю на весь Радянський Союз. Сам Вадим Вікснін закінчив Південно-Уральський державний інститут мистецтв імені П. І. Чайковського та курси фабрики «Steinway & Sony» як настроювач фортепіано. Є членом Національної Всеукраїнської музичної спілки, Асоціації майстрів-художників смичкових інструментів України, змінив кілька спеціальностей, працював викладачем з класу ударних інструментів, був настроювачем фортепіано, навіть якийсь час працював на меблевій фабриці. З суворого Челябінська він після розвалу СРСР переїхав у 1992 році з батьками до рідної України – спочатку до Запоріжжя, а потім до Києва, де вже багато років мешкає зі своєю родиною. Нині працює реставратором музичних інструментів у Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України, що розташований на території Києво-Печерської Лаври. Вадим Романович ремонт та реставрацією музичних інструментів займається зі шкільних років, але цікавість саме до автентичних інструментів виникла вже в Україні. Вадим реставрує й виробляє різні музичні інструменти, але найбільше він закоханий у торбан. Серед іншого, майстер зробив точну копію одного з торбанів гетьмана Івана Мазепи.

Вадим одружений з художницею Оксаною Віксніною (Бондаренко). Вона є лауреатом міжнародних і всеукраїнських

конкурсів прикладного мистецтва. Подружжя має п'ятеро дітей. Усі вони мають стосунк до музики. Старша донька Тетяна закінчила у Москві музичну академію ім. Маймоніда з класу скрипки. Донька Марія закінчила музичну школу та Київський національний університет культури і мистецтв, клас професора В. М. Єсіпка як торбаністка. Дочка Дарина закінчила музичну школу з класу флейти та міжрегіональний центр ювелірного мистецтва. Син Святослав вчиться на майстра виробника художніх виробів з деревини в технікумі – можливо, теж стане музичних справ майстром. Наймолодша донька, 14-річна Анастасія, грає на гобої. Оскільки найбільше за всіх присвятила себе музиці донька Марія, про неї – окрема розмова.

Сувенірна бандура, розпис Оксани Віксніної

Марія і торбан

У світі є кілька людей, які грають на торбані в тому стилі, як написав Лисенко. Тобто, приблизно як на бандурі. Марія вперше взяла торбан у свої руки у десять років, коли вчилася у музичній школі як бандуристка. Перші її пісні були зі збірки українських народних пісень, яка належала її прабабусі. Перший торбан дівчини був діатонічним, він гарно підходив для виконання народних пісень. З цим торбаном Марія взяла участь у концерті американського арфо-гітариста Джона Доуна. Наступний торбан, який батько зробив для доньки, був хроматичний. Це дало змогу грати класичний репертуар.

Школяркою Марія грала з Ансамблем класичної музики імені Бориса Лятошинського, виконувала музику Генделя, а партію двох теорб Вівальді грала одночасно на торбані. Був яскравий випадок: дівчина зіграла на торбані партію для лютні з ораторії київського композитора Олександра Костіна, який залишився у захваті від такого виконання його твору. Під час навчання в університеті отримала змогу навчатися на літніх лютневих курсах Євангеліни Маскарді в Італії, Антона Бірулі та Анни Ковальської у Варшаві, Зигфріда Андреа у Берліні. Зараз Марія навчається в магістратурі у Берлінському університеті мистецтв – у класі професора Сема Чапмана, який дуже захопився класичною українською культурою, особливо торбаном та ренесансною кобзою.

Хто купує зараз бандуру, кобзу чи торбан?

Попит в Україні на автентичні музичні інструменти невеликий, каже пан Вікснін. Нещодавно до нього звернувся Київський театр оперети та замовив колісну ліру для своїх вистав. Львівський інтерактивний музей музичних інструментів попросив надати записи гри на торбані. Серед приватних замовників є представники різних країн. Кобзи замовляли музиканти з України та Австралії, цимбали – з Франції та США. Багато запитів на виготовлення колісних лір надходить з Німеччини, США, Бразилії, Ірландії. «Людям цікаво, як звучать більш специфічні інструменти. Тому що українські ліри відрізняються від західних, тож ліри, так само як і цимбали, купують не тільки етнічні українці», – розповідає Вадим.

Чи варто очікувати, що попит збільшиться, якщо середньостатистичний українець не знає різниці між торбаном та лютнею чи кобзою і якщо дер-

жава не поспішає бодай трохи допомогти майстру у відродженні народних інструментів? Але надія є. Пан Вікснін каже, що зазвичай, коли його діти, прагнучи популяризувати народні інструменти, грають на них у Мамаєвій Слободі чи Пирогові, то в кращому випадку на торбан кажуть бандура. Але одного разу доньки Вадима пішли грати на Андріївський узвіз: Дарина – на флейті, Марія – на торбані. Повз них ішла молода українська родина з дівчинкою 7-8 років, усі у вишиванках. Побачивши дует Віксніних, дитина закричала: «Дивіться, це торбан!» Ця історія припала до душі Вадиму. «Нове покоління вже знає, що був торбан, що це був український інструмент, знає, як він звучав. Це дорогого коштує», – впевнений музичних справ майстер.

Вадим та його син Святослав працюють у майстерні

25 РОКІВ
ДОСЯГАЄМО ЗІРОК
ДЛЯ НАШИХ КЛІЄНТІВ

www.asterslaw.com

VITALY PORTNIKOV: "VICIOUS CIRCLE MUST BE BROKEN"

"IF THERE ARE AMBITIONS TO CHANGE THE COUNTRY, YOU JUST HAVE TO GO AHEAD AND DO IT". INTERVIEW WITH PRIME MINISTER OF UKRAINE DENYS SHMYHAL

GERMAN MEP VIOLA VON CRAMON-TAUBADEL:
"WE SHOULD INCREASE THE PRICE FOR PUTIN
FOR HIS ACTIONS IN UKRAINE"

LIFE IN THE LAND OF WAR COLOURS

MARCH-APRIL-MAY 2021

Brussels Ukraine Review

